

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ННІ/факультет	Навчально-науковий інститут економіки та бізнес-освіти
Кафедра	міжнародних відносин
Спеціальність	292 Міжнародні економічні відносини
Форма навчання	денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Воробйової Марії Олегівни

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

на тему **«Економічна дипломатія США та Китаю в Африці:
можливості та ризики»**
(повна назва теми)

за матеріалами

(повна назва бази дослідження)

науковий керівник **д.е.н., доцент** **Максимова І.І.**
(наук. ступінь, вчене звання) *(підпис)* *(прізвище, ініціали)*

Робота допущена до захисту в ЕК

Протокол засідання кафедри
від «08» червня 2026р. № 12

Завідувач кафедри

(підпис)

д.е.н., доцент **І. МАКСИМОВА**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ**

ННІ/факультет	Навчально-науковий інститут економіки та бізнес-освіти
Кафедра	міжнародних відносин
Спеціальність	292 Міжнародні економічні відносини
Форма навчання	денна

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач І. МАКСИМОВА
кафедри
(підпис) (Ініціал, ПРІЗВИЩЕ)
«15» червня 2026 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ
Воробйової Марії Олегівни**

1. Тема роботи Економічна дипломатія США та Китаю в Африці: можливості та ризики

Керівник роботи Максимова Ірина Іванівна, д.е.н., доцент
затверджено наказом закладу вищої освіти від «06» квітня 2026 р. № 233-ст

2. Строк подання здобувачем роботи до «15» червня 2026 р.

3. Зміст кваліфікаційної бакалаврської роботи, об'єкт, предмет та мета дослідження:

Розділ 1. Теоретичні засади економічної дипломатії та місце Африки у глобальній економіці

Розділ 2. Аналіз реалізації та ефективності економічної дипломатії США та Китаю в країнах Африки

Розділ 3. Практичний вимір економічної дипломатії: кейс-стаді Африки та рекомендації для України

Об'єкт дослідження: система міжнародних економічних відносин та геоекономічних процесів на Африканському континенті.

Предмет дослідження: інструменти, моделі та наслідки застосування економічної дипломатії США та КНР у країнах Африки.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи: дослідження економічної дипломатії США та Китаю в Африці. Оцінка масштабів їхньої присутності, а також виявлення можливостей і ризиків, які виникають для африканських держав унаслідок цієї взаємодії. Оцінка можливостей України.

5. Дата видачі завдання «06» квітня 2026 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної бакалаврської роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка керівника про виконання етапів (дата)
1	Підготовка розділу 1	24.04.2026 р.	24.04.2026 р.
2	Підготовка розділу 2	11.05.2026 р.	11.05.2026 р.
3	Підготовка розділу 3	01.06.2026 р.	01.06.2026 р.
4	Перевірка кваліфікаційної бакалаврської роботи на наявність ознак академічного плагіату за допомогою програми StrikePlagiarism	до 04.06.2026 р.	04.06.2026 р.
5	Отримання відгуку від наукового керівника	до 12.06.2026 р.	12.06.2026 р.
6	Подання кваліфікаційної роботи на перегляд завідувачу кафедри	до 15.06.2026 р.	15.06.2026 р.
7	Реєстрація завершеної кваліфікаційної роботи	15.06.2026 р.	Реєстраційний № 2 «15» червня 2026 р.
8	Попередній захист кваліфікаційної роботи на кафедрі	15.06.2026 р.	15.06.2026 р.
9	Підготовка до захисту в ЕК	до 16.06.2026 р.	до 16.06.2026 р.

Завдання підготував науковий керівник

(підпис)

І. МАКСИМОВА
(Ініціал, ПРИЗВИЩЕ)

Завдання одержав

(підпис)

М. ВОРОБІЙОВА
(Ініціал, ПРИЗВИЩЕ)

АНОТАЦІЯ

Воробйова Марія Олегівна. Економічна дипломатія США та Китаю в Африці: можливості та ризики. – Рукопис. Кваліфікаційна бакалаврська робота за спеціальністю 292 Міжнародні економічні відносини. Державний університет економіки і технологій. Кривий Ріг, 2026.

74 с., 2 таблиці, 14 рисунків, 63 літ. джерела.

У кваліфікаційній бакалаврській роботі всебічно розглянуто теоретичні засади економічної дипломатії та її трансформацію в умовах сучасної геоекономічної конкуренції. Проведено ретроспективний аналіз еволюції політико-економічних стратегій провідних наддержав – США та Китаю, а також виявлено концептуальні відмінності їхніх підходів до міжнародної взаємодії. Досліджено стратегічну роль Африканського континенту у глобальній економіці, визначено його демографічний, ресурсний та інвестиційний потенціал як об'єкта глобальної конкуренції.

Особливу увагу приділено аналізу результативності інструментів економічної дипломатії США та КНР на прикладі країн Африки. На основі зібраних макроекономічних даних побудовано математичну кластерну модель, яка дозволила згрупувати країни за рівнем економічної присутності інвесторів та виявити закономірності між типом залученого капіталу і темпами економічного зростання держав-реципієнтів. Проведено оцінку торговельно-інвестиційних дисбалансів та боргових ризиків, що виникають внаслідок геополітичної конкуренції.

Здійснено детальний аналіз успіхів та провалів залучення іноземного капіталу через призму реальних кейсів африканських країн. На основі адаптації африканського досвіду балансування між великими геополітичними гравцями розроблено концептуальний план залучення інвестицій для післявоєнної відбудови України. Запропоновано створення Державного фонду нагляду за інвестиціями та визначено пріоритетні сектори для структурної трансформації української економіки, зокрема критичну інфраструктуру, Defense-tech, інноваційні технології та глибоку харчову переробку.

Ключові слова: економічна дипломатія, геоекономічне суперництво, іноземні інвестиції, зовнішня політика США, інвестиційна стратегія Китаю, країни Африки, кластерний аналіз, боргова залежність, повоєнна відбудова України, інвестиційний план.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА МІСЦЕ АФРИКИ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ.....	8
1.1. Економічна дипломатія: еволюція концепцій, види та основні інструменти	8
1.2. Політико-економічні стратегії наддержав: концептуальні відмінності підходів США та КНР	13
1.3. Ресурсний та інвестиційний потенціал Африки як об'єкта глобальної конкуренції. 19	
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ США ТА КИТАЮ В КРАЇНАХ АФРИКИ.....	28
2.1. Історичний аналіз економічних стратегій США та КНР	28
2.2. Багатофакторний аналіз впливу інвестицій США та Китаю на розвиток африканських країн.....	33
2.3. Оцінка результативності дипломатичних стратегій: макроекономічні наслідки для регіону.	42
Висновки до розділу 2	25
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: КЕЙС-СТАДІ АФРИКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	52
3.1. Успіхи та провали залучення іноземного капіталу: аналіз реальних кейсів африканських країн.....	52
3.2. Розробка плану інвестицій в Україну на основі адаптації африканського досвіду... 57	
Висновки до розділу 3	25
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67

ВСТУП

Сучасна міжнародна система дипломатії характеризується переходом від традиційної політичної боротьби до геоекономічної конкуренції. Економічні інструменти стають головним важелем впливу. Африканський континент, завдяки своїм необмеженим природним ресурсам та потребам, став одним із ключових майданчиків для розгортання економічної дипломатії провідних держав світу.

Найбільш масштабне суперництво в цьому регіоні відбувається між Сполученими Штатами Америки та Китайською Народною Республікою. Якість та сталість розвитку країн Африки сьогодні значною мірою залежать від ефективності інтегрування та залученості у ці глобальні економічні процеси.

Поширення впливу США та КНР на континенті відбувається за різними сценаріями. Існуючі моделі взаємодії варіюються від американських програм допомоги, грантів та стратегічних партнерств до китайських масштабних інфраструктурних кредитів і сировинних контрактів. Проте залучення іноземного капіталу не завжди гарантує беззаперечний економічний ріст, часто створюючи боргові пастки та посилюючи залежність від країн-донорів.

За таких умов актуальним напрямом є комплексне дослідження стратегій економічної дипломатії США та Китаю, яке поєднує теоретичний аналіз їхньої еволюції з математичною оцінкою реального впливу цих стратегій на економіки африканських держав.

Метою дипломної роботи є дослідження економічної дипломатії США та Китаю в Африці. Оцінка масштабів їхньої присутності, а також виявлення можливостей і ризиків, які виникають для африканських держав унаслідок цієї взаємодії, стануть ґрунтом для оцінки можливостей України.

Об'єктом дослідження є система міжнародних економічних відносин та геоекономічних процесів на Африканському континенті.

Предметом дослідження є інструменти, моделі та наслідки застосування економічної дипломатії США та КНР у країнах Африки.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

1. Провести аналіз теоретичних засад та історичної еволюції економічної дипломатії США і Китаю.
2. Визначити основні форми, інструменти та специфіку торговельно-інвестиційної взаємодії цих держав з країнами Африки.
3. Зібрати статистичні дані та розрахувати індекси економічної присутності США і КНР для обраної вибірки африканських країн.
4. Провести кластерний аналіз макроекономічних показників для виявлення закономірностей впливу іноземних капіталів на економічне зростання країн-реципієнтів.
5. Оцінити ризики (зокрема, боргові зобов'язання) та перспективи розвитку африканських економік в умовах геополітичної конкуренції.
6. Створити рекомендації інвестиційного плану України для відбудови на основі досвіду країн Африки.

Практичне значення отриманих результатів полягає у формуванні комплексної оцінки ефективності різних моделей економічної дипломатії, а також перелік рекомендацій.

Розроблена методологія та результати кластерного аналізу можуть бути використані для розуміння того, як країнам знаходити баланс між великими геополітичними гравцями задля забезпечення сталого економічного росту та збереження власної фінансової незалежності.

Результатом виконання дипломної роботи буде сформована аналітична оцінка впливу економічної дипломатії США та Китаю, а також дорожня карта інвестиційної політики для України. Результат поєднуватиме історико-теоретичний аналіз із математичним моделюванням. Демонструватиме взаємозв'язок між типом залучених іноземних ресурсів і реальними показниками розвитку африканських економік.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА МІСЦЕ АФРИКИ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

1.1. Економічна дипломатія: еволюція концепцій, види та основні інструменти

У сучасній міжнародній системі, економічні взаємодії стають дедалі пов'язанішими з виконанням зовнішньополітичних цілей та геополітичних стратегій. Глобалізація, зростаюча складність міжнародних торговельних відносин, фінансова взаємозалежність, конкуренція та боротьба за стратегічні ресурси значно розширили роль економічних інструментів. За таких умов значення економічної дипломатії трансформувалось. Тепер це не тільки вузька сфера торговельних та митних переговорів. Інструменти почали використовувати у широкому спектрі діяльності. А саме: просування експорту, залучення прямих іноземних інвестицій, допомогу в розвитку, впровадження санкцій, фінансування стратегічної інфраструктури, боргову дипломатію та участь у міжнародній економічній системі.

Поняття економічної дипломатії залишається багатовимірним. Воно перебуває на перетині міжнародних відносин, економіки, політології та дипломатичних переговорів. Єдиного визначення не має. Більшість науковців трактують економічну дипломатію як використання економічних інструментів та міжнародних економічних відносин для досягнення цілей національної зовнішньої політики та зміцнення міжнародних позицій держави.

За словами Ніколаса Бейна та Стівена Вулкока, економічну дипломатію - механізм, через який держави формують внутрішню політику та ведуть міжнародні переговори для реалізації своїх економічних інтересів. Внутрішні і зовнішні процеси глибоко взаємодіють між собою [1, ст. 2-3]. Цим підкреслюється, що економічної дипломатії, одночасно стосується міжнародного економічного співробітництва і внутрішніх процесів.

У свою чергу, Маайке Окано-Гейманс визначає економічну дипломатію як використання політичних засобів як важеля впливу в міжнародних переговорах. Метою є підвищення національного економічного добробуту, а також використання економічних важелів для зміцнення політичної стабільності держави [2, ст. 17]. Це тлумачення є ширшим воно показує дипломатію в умовах глобалізації. Економічний вплив часто слугує заміною або доповненням до традиційних політичних інструментів.

Еволюція економічної дипломатії тісно пов'язана з трансформаціями суспільства. Розглянемо детально рис. 1.1.

Рис.1.1 Еволюція економічної дипломатії. Розроблено автором.

Найпершою формою економічної дипломатії можна вважати меркантилістську політику XVI–XVIII століть. Тоді, європейські держави активно прагнули до торговельних монополій та експансії, накопичення ресурсів. Це був механізм збільшення національного багатства та могутності. У цей період економічні відносини асоціювались лиш з максимізацією експорту, мінімізацією імпорту та контролем доступу до стратегічних товарів [3, ст. 84].

Промислова революція у XIX столітті змінили основи міждержавних економічних відносин. Разом з розширенням промислового виробництва держави розуміли стратегічну важливість забезпечення себе ринками збуту, сировини, логістики. Економічна дипломатія розвинулась у бік закріплення договорів. Популярними взаємодіями були : двосторонні торгівельні угоди, переговори та налагодження міжнародних фінансових зв'язків. Водночас, така еволюція призвела до загострення економічної конкуренції та геополітичної боротьби. Додатково посилювалися конфлікти за ресурси.

Наступним ключовим моментом стала Бреттон-Вудська система. Вона запрацювала після Другої Світової війни. Були засновані офіційні інституції, що відповідали за валютну стабільність, фінансування відбудови та лібералізацію торгівлі. Під час конференції цієї системи було створено Міжнародний валютний фонд та Світовий банк. А, генеральна угода з тарифів і торгівлі стала основою для багатостороннього управління торгівлею [4, ст. 22].

У другій половині XX століття коло незалежних держав збільшилось. Саме в цей час, економічна дипломатія вийшла за межі торгівлі та фінансів. Новими секторами стала : допомога в галузі розвитку, пільгові кредити, технічне співробітництво та ініціативи з розбудови потенціалу. Під час холодної війни США та СРСР використовували економічну допомогу саме як інструмент геополітичної дипломатії. Вони підтримували уряди союзних

країн та стратегічні регіонів за допомогою інфраструктурних проєктів та програм промислового розвитку.

Прискорення глобалізації після 1980-х років ще більше перетворило економічну дипломатію на основу зовнішньої політики. Взаємозалежність держав посилилась у зв'язку з лібералізацією торгівлі, мобільністю капіталу та інтеграцією держав.

Створення Світової організації торгівлі в 1995 році сприяло узаконенню торгових правил та взаємодій. Як наслідок, економічна дипломатія проявилась у багатосторонніх переговорах, укладанні торговельних угод та управлінні міжнародною конкурентоспроможністю.

В умовах глобалізації, економічна дипломатія стала тісно пов'язаною із низкою фінансових інструментів. Основним стало залучення прямих іноземних інвестицій, технологічне партнерство та інтеграція у глобальні ланцюги створення вартості. Уряди активно розвивали агентства з просування інвестицій, спрямованих на зміцнення конкурентоспроможності та залучення міжнародного капіталу.

Водночас у XXI столітті геоекономіка стала домінуючою логікою міждержавної конкуренції. На відміну від попередніх періодів, сучасні великі держави дедалі частіше використовують економічні інструменти для досягнення стратегічних цілей, формування міжнародної поведінки та проєктування впливу [5].

Ця трансформація особливо помітна у все більш широкому застосуванні економічного тиску. Економічні санкції стали одним із найпомітніших інструментів сучасної економічної дипломатії. За словами Хуфбауера та інших, санкції – це цілеспрямовані обмеження у сферах торгівлі, фінансів або інвестицій, покликані змінити політичну поведінку держав-об'єктів санкцій або завдати їм економічних збитків з метою досягнення стратегічних цілей [6, ст. 2]. Санкції можуть набувати різних форм, включаючи фінансові

обмеження, заморожування активів, заборони на експорт, технологічні обмеження та секторальні обмеження.

Поряд із примусовими інструментами, позитивні економічні стимули залишаються не менш важливими. Допомога на розвиток, пільгове фінансування, гранти, реструктуризація боргу та технічна допомога продовжують слугувати інструментами зміцнення двосторонніх відносин. Також вони сприяють торгівельному та стратегічному партнерству. Такі інституції, як МВФ, Світовий банк та регіональні банки розвитку, відіграють центральну роль у фінансовій дипломатії. Вони надаючи програми макроекономічної стабілізації, фінансування розвитку та підтримку структурних реформ.

У сучасній науковій літературі зазвичай виділяють кілька основних форм економічної дипломатії. Кожна характеризується конкретними цілями, учасниками та інструментами. Торговельна дипломатія є однією з найтрадиційніших форм і включає переговори щодо тарифів, угоди про доступ до ринків, митне співробітництво та врегулювання спорів. Інвестиційна дипломатія зосереджується на залученні та регулюванні прямих іноземних інвестицій, переговорах та поліпшенні національного інвестиційного клімату.

Фінансова дипломатія стосується використання кредитів, позик, грантів та реструктуризації боргів як інструментів міжнародного впливу. Дипломатія розвитку охоплює зовнішню та технічну допомогу, гуманітарну підтримку та інституційне співробітництво. Найчастіше вони спрямовані на зміцнення довгострокових партнерських відносин та досягнення результатів у сфері розвитку. Фінальним є санкційна дипломатія. Вона передбачає застосування обмежувальних економічних заходів, спрямованих на накладення витрат або зміну стратегічної поведінки іноземних суб'єктів [7, ст. 54 - 65].

Важливою особливістю сучасної економічної дипломатії є диверсифікація учасників. Класична дипломатія була переважно зосереджена на державі. Сучасна ж економічна дипломатія охоплює широку мережу

міжнародних суб'єктів. Міністерства закордонних справ дедалі частіше співпрацюють з міністерствами економіки з метою реалізації комплексних міжнародних економічних стратегій.

Ці зміни відображають зростаючу складність міжнародного економічного управління. Як результат, економічна дипломатія сьогодні вимагає не лише навичок дипломатичних переговорів, а й експертних знань у сферах фінансів, торгового права, інвестиційного аналізу, макроекономіки та галузевої політики.

Загалом, економічна дипломатія еволюціонувала від відносно вузьких комерційних та торговельних взаємодій до комплексної системи економічної державної політики. Система охоплює механізми впливу та примусу. У контексті глобалізації та зростаючої взаємозалежності, економічна дипломатія виступає одним із основних інструментів реалізації національних інтересів.

Тому розуміння теоретичних засад, історичної еволюції та механізмів функціонування економічної дипломатії є надзвичайно важливим для аналізу стратегій провідних держав. Що частіше за все проявляються у стратегічно важливих регіонах, зокрема в Африці, де економічна конкуренція дедалі частіше перетинається з геополітичним суперництвом, цілями розвитку та довгостроковими стратегічними інтересами.

1.2. Політико-економічні стратегії наддержав: концептуальні відмінності підходів США та КНР.

Як нам відомо з минулого розділу, у сучасній системі міжнародних відносин економічний вплив дедалі частіше перетворюється з допоміжного інструменту зовнішньої політики, на один із основних механізмів. За допомогою цих механізмів, великі держави досягають геополітичних цілей, демонструють свою владу, збагачуються та розширюють свій глобальний вплив.

Серед провідних гравців сучасного геополітичного та економічного середовища : Сполучені Штати та Китайська Народна Республіка. Вони представляють два зовсім протилежні підходи до міжнародної економічної взаємодії. Підходи суттєво відрізняються за стратегічними пріоритетами, інституційною логікою та механізмами впливу.

Незважаючи на те, що обидві держави активно використовують схожі інструменти, концептуальні та ідеологічні засади їх стратегій залишаються принципово різними. Американська модель пов'язана насамперед із просуванням ліберального економічного управління, інституційної співпраці, прозорості, демократичних цінностей та ринково орієнтованих механізмів міжнародної взаємодії. Натомість китайський підхід наголошує на державно-орієнтованій економічній координації, партнерствах, що спрямовані на розвиток інфраструктури, стратегічних інвестиціях та принципі невтручання у внутрішні політичні справи. Ці структурні відмінності стають дедалі помітнішими у регіонах, що розвиваються, зокрема в Африці. Тут обидві держави активно прагнуть розширити свою економічну присутність та забезпечити довгостроковий політичний вплив. Саме в таких умовах найкраще можна роздивитися всі особливості структур.

Розглянемо детальніше стратегії цих двох великих країн.

Сучасна стратегія Сполучених Штатів значною мірою ґрунтується на концепції ліберального міжнародного порядку, що надає пріоритет відкритим ринкам та багатосторонньому співробітництву, участі приватного сектору у глобальних міжнародних економічних процесах. У цих рамках економічна дипломатія тісно пов'язана з ширшими політичними цілями, зокрема з просуванням демократичного врядування, прозорості, верховенства права та інституційних реформ.

Відповідно, зовнішньоекономічна діяльність США часто реалізується через програми допомоги в галузі розвитку, міжнародні фінансові інститути, приватні інвестиційні ініціативи та стратегічні економічні партнерства.

Важливою особливістю американської моделі є широке використання механізмів «м'якої сили». Ця концепція, запроваджена Джозефом Найєм, наголошує на здатності держав формувати міжнародні уподобання та впливати на інших акторів за допомогою привабливості, а не примусу. На практиці, це дозволяє Сполученим Штатам посилювати свій міжнародний вплив не лише за допомогою економічних важелів, а й завдяки глобальній привабливості своїх політичних інститутів, технологічних інновацій, культурного впливу [8, ст. 153–171]. У цьому контексті економічна дипломатія функціонує не лише як економічний інструмент, а й як частина ширшої стратегії, спрямованої на зміцнення впливу та збереження лідерства.

Хоча водночас, сучасна американська економічна дипломатія дедалі частіше відходить від повного використання «м'якої сили» і починає поєднувати цей інструмент з елементами стратегічного економічного тиску та фінансового впливу.

За допомогою цих механізмів Сполучені Штати прагнуть не лише зберегти доступ до світових ринків та технологічне лідерство, а й формувати міжнародну економічну поведінку через інституційний та регуляторний вплив.

Крім того, підхід США значною мірою спирається на співпрацю між урядовими установами, міжнародними організаціями та приватними корпораціями. Така співпраця створює багатовимірну модель впливу з більш широкими політичними та економічними цілями. Відповідно, американська економічна дипломатія часто пов'язана з політичними умовами.

Натомість китайська модель економічної дипломатії демонструє суттєво іншу стратегічну логіку. Зовнішньоекономічна стратегія Китаю характеризується високим рівнем державної координації, довгостроковим плануванням розвитку інфраструктури та прагматичним економічним співробітництвом. Зосередження, насамперед, на взаємній економічній вигоді та стратегічній взаємопов'язаності. Замість того, щоб наголошувати на

політичних перетвореннях, китайська дипломатія надає пріоритет розширенню інвестицій, розвитку інфраструктури, торговельній співпраці та економічній інтеграції [9].

Одним із ключових принципів, що лежать в основі китайської економічної дипломатії, є принцип невтручання у внутрішні справи держав-партнерів. КНР презентує свою модель міжнародного співробітництва як політично нейтральну та засновану на повазі до національного суверенітету. Цей підхід став особливо привабливим для багатьох країн, що розвиваються. Адже, вони прагнуть залучити іноземні інвестиції та фінансування інфраструктури без явно висунутих політичних умов, пов'язаних із демократизацією чи реформами уряду [10].

Центральним компонентом зовнішньоекономічної стратегії Китаю є інфраструктурна дипломатія. Основною ініціативою в цій сфері є «Пояс і шлях» (BRI). За допомогою масштабних інвестицій у транспортні мережі, залізниці, порти, промислові зони, телекомунікаційні системи та енергетичну інфраструктуру Китай прагне зміцнити довгострокову економічну взаємозалежність та розширити свій геополітичний вплив у стратегічно важливих регіонах. Ці проекти часто реалізуються через китайські державні підприємства та фінансуються китайськими банками. Це демонструє тісний зв'язок між державними інституціями та міжнародною економічною експансією в рамках китайської моделі [11].

Важлива відмінність між американським та китайським підходами полягає в механізмах, за допомогою яких здійснюється вплив на міжнародному рівні. Сполучені Штати часто здійснюють вплив через інституційні рамки, нормативні стандарти та механізми міжнародного управління. Китай дедалі більше розширює свій вплив за допомогою розвитку інфраструктури, економічної інтеграції та довгострокових інвестиційних проєктів. За допомогою цих механізмів Китай прагне зміцнити стратегічні

ланцюги постачання, забезпечити доступ до критично важливих ресурсів та посилити економічну взаємозалежність із країнами-партнерами.

Дискусії щодо китайської моделі часто включають дебати про стійкість боргового навантаження та фінансову залежність у країнах-реципієнтах. Деякі дослідники стверджують, що великомасштабні кредити на інфраструктуру створюють довгострокові фінансові виклики. Особливо для країн, що розвиваються, адже вони мають обмежену спроможність обслуговувати борг. Інші науковці наголошують, що китайські інвестиції суттєво сприяють модернізації інфраструктури та економічному розвитку в регіонах, де альтернативи фінансування залишаються обмеженими. Отже, оцінка економічної дипломатії Китаю залишається предметом жвавих дискусій.

Крім того, Китай активно вписує свою міжнародну діяльність у концепцію співпраці «Південь-Південь». Позиціонує КНР себе, як партнера з розвитку, а не як традиційного інвестора, що прагне лише вигоди.

У китайських політичних колах часто наголошується на взаємній вигоді, прагматичній співпраці та спільних цілях розвитку. У цьому контексті Китай прагне представити свою міжнародну економічну стратегію як альтернативну модель глобальної взаємодії, що відрізняється від традиційних західних інституційних рамок.

Концептуальні розбіжності між США та Китаєм виходять за межі суто економічних міркувань і відображають більш широкі відмінності. США загалом просувають міжнародну систему навколо багатосторонніх інституцій, ліберальних економічних норм та лідерства приватного сектору. Китай, з іншого боку, дедалі більше підтримує більш багатопольярну та гнучку структуру міжнародного співробітництва, в якій економічні партнерства менш залежні від політичної приналежності та ідеологічних умов.

Концептуальні розбіжності між цими підходами, підсумовані в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Характеристика	США (ліберальна модель)	Китай (державно-центрична модель)
Ключова концепція	Ліберальний міжнародний порядок, «м'яка сила», smart power	Державний капіталізм, інфраструктурна взаємопов'язаність, стратегічна економічна експансія
Основні учасники	Приватний сектор, транснаціональні корпорації, міжнародні фінансові інституції	Державні підприємства, політичні банки, державні інституції
Основні платформи та ініціативи	Ініціативи USAID, програми розвитку, інституційне партнерство	Ініціатива «Один пояс, один шлях», Форум китайсько-африканського співробітництва
Головні економічні механізми	Допомога розвитку, прямі іноземні інвестиції, інституційне фінансування, санкції	Інфраструктурне фінансування, стратегічні інвестиції, двосторонні проекти розвитку, кредитування
Політична умовність	Вимоги до врядування, прозорості та демократичних реформ	Принцип невтручання, політично нейтральне співробітництво
Стратегічні пріоритети	Інституційний вплив, розширення ринків, лідерство у глобальному врядуванні	Інфраструктурна інтеграція, доступ до стратегічних ресурсів, довгострокова економічна взаємозалежність
Основні інструменти впливу	«М'яка сила», санкції, допомога розвитку, інституційні партнерства	Інфраструктурна дипломатія, співпраця Південь–Південь, інвестиційна експансія

Ці концептуальні відмінності є особливо важливими в регіонах, що розвиваються. Тут обидві держави активно змагаються за політичний вплив, інвестиційні можливості, стратегічні партнерства та доступ до критично важливих ресурсів. Тому розуміння теоретичних та концептуальних засад американського та китайського підходів є необхідним для подальшого аналізу їхньої економічної дипломатії в Африці. Також, важливим буде оцінити можливості, виклики та потенційні ризики, пов'язані з їхньою зростаючою присутністю на континенті.

1.3. Ресурсний та інвестиційний потенціал Африки як об'єкта глобальної конкуренції

У сучасній системі міжнародних економічних відносин Африка вже не сприймається виключно як другорядний регіон без перспектив. Протягом останніх двох десятиліть статус регіону зріс. Головною причиною є унікальне поєднання демографічного зростання, багатих природних ресурсів, розширення ринків та лібералізація. Ця трансформація привернула увагу як традиційних глобальних гравців, так і нових представників. Головний контекст : розвиток та розширення глобальних ланцюгів постачання, енергетична трансформація, боротьба з проблемами продовольчої безпеки та технологічних змін.

Однією з найважливіших структурних переваг Африки є її демографічний профіль. На рис. 1.3 особливо чітко видно цю перевагу.

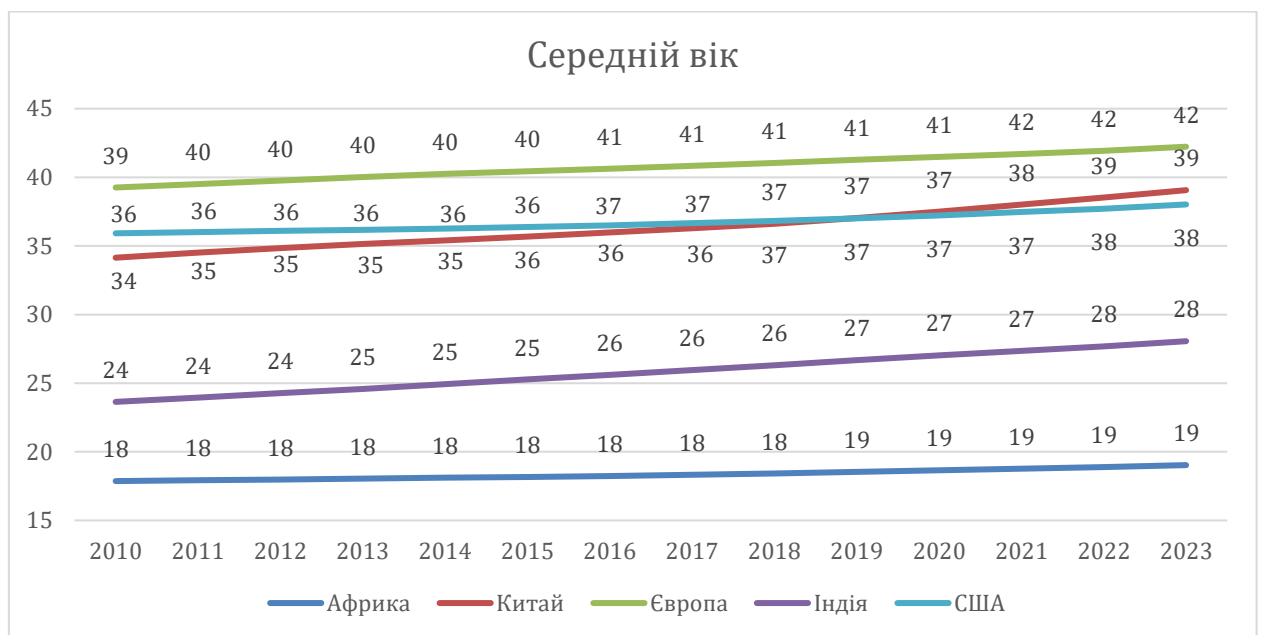

Рис. 1.3. Середній вік за країнами. Розроблено автором на основі джерела [12].

Африка залишається наймолодшим континентом у світі. Середній вік її населення становить приблизно 19 років, тоді як у США – близько 38 років, у Китаї – 39 років, а в країнах Європейського Союзу – понад 42 роки [12].

За даними ООН, у 2024 році населення Африки перевищило 1,5 мільярда людей, а до 2050 року, досягне приблизно 2,5 мільярда. Це означатиме, що тут проживатиме кожна четверта людина у світі [13].

У результаті, з'являється період, протягом якого частка населення працездатного віку зростає порівняно з іншими групами. В цей момент відбувається економічне зростання. Воно зумовлене вивільненням додаткових ресурсів, створенням більшої кількості робочих місць та робить економіку більш жвавою. На відміну від старіючих економік Європи та Східної Азії, африканські економіки мають довгостроковий потенціал розширення робочої сили. Це підвищує їхню привабливість для трудомістких галузей, перенесення виробництва та розвитку сектору послуг.

Урбанізація підсилює цю демографічну перевагу. Наразі Африка демонструє один із найвищих темпів урбанізації у світі. За даними ООН, до 2050 року міське населення Африки, як очікується, подвоїться. Це призведе до розширення вже існуючих мегаполісів та навіть створення нових. За результатами оцінки, до 2050 в Африці з'явиться ще два мегаполіси з більш ніж 10 мільйонами мешканців. А це 50 % з новосформованих та 2 з 38 у загальному підрахунку [14, ст. 25].

Швидке збільшення концентрація населення в містах стимулюватиме попит на житло, інфраструктуру, транспорт, послуги, створюючи значні інвестиційні можливості.

Але, основним аспектом Африки залишається її надзвичайні запаси природних ресурсів. Історично, іноземний інтерес зосереджувався на традиційних видобувних галузях, зокрема на вуглеводнях, дорогоцінних металах та дорогоцінному камінні. Африка володіє приблизно 7 – 8 % світових підтверджених запасів нафти та майже 6 % світових запасів природного газу.

До основних виробників нафти відносяться Нігерія, Алжир, Лівія та Ангола [15, ст. 22, 37].

Однак у світовому масштабі, акцент дедалі більше зміщується з традиційних видів, на мінерали. Особливим попитом користуються ті, що необхідні для «зеленого» та цифрового переходів.

І тут існує серйозний “козир”. На Демократичну Республіку Конго припадає понад 75 % світового видобутку кобальту, а Замбія залишається важливим постачальником міді. Зімбабве, Намібія та Малі володіють значними запасами літію. Мозамбік і Мадагаскар є основними виробниками графіту, Південна Африка та Габон є ключовими постачальниками марганцю та платини [16, с. 63 - 137].

Ці ресурси є необхідними компонентами для літій-іонних акумуляторів, електромобілів, напівпровідників, вітрогенераторів, сонячних панелей та систем накопичення енергії. За даними Міжнародного енергетичного агентства, попит на критично важливі мінерали (необхідні для технологій чистої енергії) до 2040 року суттєво зросте. Попит на літій може збільшитися більш ніж у 40 разів за сценаріями нульових викидів [17, с. 46–51].

За результатами аналізу видно, що контроль над ланцюгами постачання африканських корисних копалинами, дедалі більше стає стратегічним та геополітичним. Багато в чому доступ до африканських корисних копалин став важливим фактом для питань промислової конкурентоспроможності. Додатково відображається у технологічному суверенітеті та енергетичній безпеці.

Окрім видобувних ресурсів, Африка володіє значним потенціалом у сфері відновлюваної енергетики. Цей континент характеризується одним із найвищих у світі рівнів сонячної інсоляції, особливо в Північній Африці та регіоні Сахель. Такі країни, як Марокко, Єгипет, Намібія, Мавританія та Південна Африка, дедалі частіше розглядаються як перспективні місця для

виробництва «зеленого» водню та створення інфраструктури відновлюваної енергетики для експорту[18, с. 10–17].

У результаті, окрім видобутку сировини, зовнішні гравці дедалі частіше пропрацьовують варіанти інвестицій у енергетичних секторах Африки.

Додатковим джерелом перспектив Африки є інтеграція ринків через Африканську континентальну зону вільної торгівлі. Ця платформа запущена у 2021 році, AfCFTA є найбільшою зоною вільної торгівлі у світі за кількістю країн-учасниць. Охоплює 54 африканські держави. А сукупний ринок пов'язує понад 1,3 млрд людей.

Угода має на меті поступове скасування мит на 90 % товарів. Також, вона сприяє на розвиток внутрішньоафриканської торгівлі й промислових ланцюгів. За оцінками Світового банку, успішна реалізація AfCFTA може збільшити африканський експорт на понад 29% до 2035 року. А головне, ці операції мають вивести приблизно 30 мільйонів людей з бідності. [19, с. 9].

З точки зору інвесторів, AfCFTA суттєво підвищує привабливість ринку. Адже, з'являється можливість сприймати Африку як відносно цільний ринок, що поступово лиш посилює інтеграцію.

Стратегічне значення африканського континенту підсилюється контролем над критичними морськими “вузькими місцями”. Звернемо увагу на Рис. 1.4

Рис. 1.4 Карта добових обсягів транзиту нафти та інших рідин через ключові світові морські транзитні вузли (млн барелів на добу) (1-ше півріччя 2025 р.) [20]

Через Суецький канал та Баб-ель-Мандебську протоку здійснюється транзит понад 12% обсягів світової торгівлі та щоденне транспортування близько 6 млн барелів нафти [20].

Будь-яка нестабільність у цьому регіоні, як демонструють події останніх років, миттєво призводить до розриву ланцюгів постачання та зростання вартості фрахту. Особливо живий приклад ситуації з Ормузькою протокою, що опинилась у центрі подій, демонструє наскільки важливі ці вузькі «артерії». Саме цим зумовлена унікальна концентрація військових та логістичних баз провідних держав світу (США, КНР, Франції та інших) на території Джибуті, що перетворює цей регіон на зону постійного геополітичного суперництва.

Великомасштабні проекти: глибоководний порт Леккі в Нігерії, порт Ламу в Кенії та інфраструктурні коридори, з'єднують порти з гірничодобувними та промисловими зонами. Такі проекти лиш підкреслюють готовність Африки до інвестицій у інфраструктуру з прямими та зрозумілими цілями. І навіть за наявності позитивних прикладів таких залучень коштів, за даними Африканського банку розвитку, Африка стикається з щорічним дефіцитом фінансування інфраструктури. Він оцінюється від 68 до 108 млрд доларів США, особливо у сферах транспорту, енергетики, водопостачання та цифрового зв'язку [21, с. 110–118].

В останні роки, цифрова економіка виходить на новий рівень інвестиційної привабливості Африки. Країни створили стрімкий цифровий стрибок, часто обходячи традиційну банківську та роздрібну інфраструктуру на користь мобільних систем. Екосистеми мобільних грошей, особливо у Східній Африці, показує здатність континенту до всебічної адаптації.

За даними GSMA, країни Африки на південь від Сахари залишаються світовими лідерами у сфері впровадження мобільних грошей. На ці країни припадає понад половина всіх зареєстрованих рахунків мобільних грошей у світі [22, с. 11]. Ця цифрова трансформація сприяє розвитку усіх сфер.

Незважаючи на ці переваги, інвестиційне середовище Африки, як і раніше, характеризується значними структурними ризиками. Основними є вразливість до боргових ризиків, політична та регуляторна нестабільність, відсутністю інфраструктури та проблемами безпеки.

Цей профіль ризику та прибутковості частково пояснює, чому зовнішні актори застосовують різні стратегії взаємодії. Одні надають пріоритет пільговому фінансуванню та інфраструктурі, тоді як інші зосереджуються на торговельних преференціях, реформах у сфері управління або стратегічному партнерстві у сфері ресурсів.

Загалом стратегічне значення Африки у XXI столітті зумовлене унікальним поєднанням таких факторів: демографічне зростання, прискорена

урбанізація, величезні запаси критично важливих ресурсів, потенціал відновлюваних джерел енергії, інтеграція ринків через Африканську зону вільної торгівлі та контроль над стратегічно важливими торговельними шляхами.

Як результат, Африка займає провідне місце у залучені іноземних інвестицій та впроваджені об'ємних проектів. Континент дедалі більше функціонує не лише як отримувач допомоги на розвиток, а й як активний простір, де світові держави прагнуть забезпечити собі довгостроковий доступ до ресурсів, ринків, інфраструктури, логістики та політичного впливу.

Такі особливості роблять Африку особливо показовим прикладом для аналізу стратегій економічної дипломатії провідних держав, зокрема США та Китаю, підходи яких до інвестицій, фінансування, розвитку інфраструктури та стратегічного партнерства на цьому континенті, як ми вже зрозуміли, суттєво відрізняються.

Висновки до розділу 1

У першому розділі кваліфікаційної роботи було здійснено комплексне теоретико-методологічне дослідження концептуальних засад економічної дипломатії. Було визначено ключові макроекономічні фактори, що перетворили Африканський континент на головний епіцентр глобальної геоекономічної конкуренції. Проведений ретроспективний аналіз довів, що в умовах сучасної глобалізації економічна дипломатія пройшла глибинну еволюцію: від інструментів класичного меркантилізму та силового протекціонізму до багаторівневого механізму реалізації зовнішньополітичних стратегій держав. Сьогодні економічні важелі впливу - прямі іноземні інвестиції, інфраструктурне кредитування, санкційний тиск та технологічні партнерства – остаточно витіснили традиційні військово-політичні методи, перетворившись на ключову зброю у боротьбі за лідерство у багатополлярному світі.

Дослідження виявило фундаментальну різницю у політико-економічних стратегіях Сполучених Штатів Америки та Китайської Народної Республіки. Вони пропонують країнам, що розвиваються, дві кардинально різні ідеологічні та практичні моделі взаємодії. Американський підхід нерозривно пов'язаний з концепцією ліберального міжнародного порядку, де головним драйвером економічного росту виступає приватний капітал. Фінансова допомога чи системні інвестиції з боку США супроводжуються жорсткими вимогами щодо демократизації, прозорості врядування, верховенства права та інституційних реформ. Стратегія Вашингтона спирається на інструменти «м'якої сили», маючи на меті не лише отримання економічної вигоди, а й поширення власних нормативних стандартів управління.

Натомість китайська модель економічної дипломатії є яскравим уособленням державно-центричного капіталізму, де зовнішня експансія координується урядом і здійснюється переважно через потужні державні підприємства та політичні банки. Ключовою перевагою цієї моделі для країн-реципієнтів є заявлений принцип невтручання у внутрішні політичні процеси. Це дозволяє африканським урядам швидко залучати колосальні фінансові ресурси на розбудову критичної інфраструктури (зокрема, у межах глобальної ініціативи «Один пояс, один шлях») без будь-яких політичних чи демократичних умов. Утім, такий підхід, орієнтований на жорсткий прагматизм та гарантований доступ до місцевої сировини, закономірно породжує серйозні наукові дискусії щодо формування боргових пасток та прихованої фінансової залежності цілих регіонів від Пекіна.

Аналіз місця Африки у сучасній економічній системі підкреслив її трансформацію: континент майже позбувся статусу геополітичної периферії, ставши одним із найперспективніших ринків світу. Визначено, що стратегічна привабливість регіону формується під впливом кількох довгострокових трендів. По-перше, це демографічна ситуація: маючи наймолодше населення у світі (середній вік близько 19 років), яке за прогнозами сягне 2,5 мільярда

осіб до 2050 року, та найвищі темпи урбанізації, Африка перетворюється на колосальний споживчий ринок і невичерпне джерело трудових ресурсів для розгортання виробництв. По-друге, створення Африканської континентальної зони вільної торгівлі консолідує ці розрізнені національні ринки у єдиний інтегрований економічний простір, що радикально підвищує його інвестиційну привабливість для транснаціональних корпорацій. Окремо у роботі обґрунтовано критичну роль ресурсної бази континенту в умовах переходу до четвертої промислової революції. Увага глобальних гравців остаточно змістилася з традиційних вуглеводнів на критично важливі та рідкоземельні мінерали – кобальт, літій, мідь, марганець та графіт. Ці елементи є безальтернативним фундаментом для виробництва електромобілів, напівпровідників, акумуляторних батарей та систем відновлюваної енергетики. Відповідно, контроль над африканськими родовищами цих мінералів, а також над стратегічними морськими логістичними артеріями, став основним питанням технологічного суверенітету та національної безпеки для обох наддержав.

У підсумку, матеріали першого розділу доводять, що Африка є наймасштабнішим полігоном, де сьогодні випробовуються на міцність економічні моделі Пекіна та Вашингтона. Африканські держави опинилися в епіцентрі геоекономічного суперництва, результати якого визначатимуть архітектуру майбутнього світового порядку. Сформована теоретико-концептуальна база створює надійне підґрунтя для переходу до статистичного моделювання та аналізу практичної ефективності цих дипломатичних стратегій, що є предметом наступного етапу дослідження.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ США ТА КИТАЮ В КРАЇНАХ АФРИКИ

2.1. Історичний аналіз економічних стратегій США та КНР

Історія, це чудове джерело знань. У дослідженнях минулого відкриваються факти, що змушують нас переосмислити події. Але головним плюсом дослідження історії, є можливість вчитися на помилках. Крім того, історія часто циклічна, і маючи розуміння минулого, можна планувати або частково передбачати майбутнє.

Розглянемо, як змінювались напрями міжнародної взаємодії наших двох країн.

Активну економічну діяльність далеко поза межами країни, США почали з дуже масштабних дій. У 1948 році був запущений “План Маршалла”. Це була програма, що мала на меті відбудову Європи після 2-ої Світової Війни. На неї було виділено 13 млрд. дол, що якщо переводити на гроші сьогодення - ~140 млрд. дол. [23, 24].

Може здатися, що в ідеї такої взаємодії відсутня вигода для США. Але, отриманий економічний результат був масивним. Європа після війни була розгромлена. Економічний потенціал був мізерний. Населення не вистачало, щоб швидко все відновити. Ті заводи, що вистояли, були повністю переобладнані на “військові рейки”. А так як, саме з Європою була гарно налагоджене торгівля, втрата надовго такого покупця призвела б до серйозної “депресії” США. Завдяки використаним грантам і кредитам, промисловість Америки мала великі довгострокові безперебійні контракти.

З політичної точки зору, також є багато переваг. США залучилась підтримкою народу і більшості політиків Європейських країн. Також, Америка наполягла на створенні Організації європейського економічного співробітництва, з якою також в майбутньому мала тісні зв'язки. Відкритість і

щедрість США, як прояв демократизму та капіталізму, також допомогли зменшити можливу кількість комуністів.

Важливо уточнити, що “План Маршалла” пропонувався і іншим регіонам, до прикладу ССРСР. Але, через ідеологічні побоювання Сталін відкинув допомогу.

Наступною віхою, стало USAID. Організація була створена у 1961 році і існувала майже до сьогодні. Ця організація надавала гранти та допомогу, часто була пов’язана з гуманітарними місіями. Акцент цієї програми був направлений на благодійні цілі та завоювання лояльності місцевих жителів.

За час своєї роботи програми розвивались в багатьох країнах. До прикладу, багато громадських організацій в Україні існували за рахунок грантів цієї програми. А в Африці, наприклад, проводилась акція боротьби зі СНІДом, що змогла допомогти мільйонам людей та врятувати безліч життів. Там же, виконувались програми з електрифікації. В інших же країнах, проводили економічні реформи, допомагали відвернути кризи. Сприяли демократизації.

Під час розпаду ССРСР, США втратили чітку лінію стратегії. Адже до цього, був логічний вектор протидії цьому режиму. А через втрату суперника, наступні масштабні дії, були незрозумілі.

Але, вже у 2004 році увірвались з новим екстравагантним рішенням. Була створена програма “Виклик тисячоліття” і її модель кардинально відрізнялась від попередніх. США були готові надати велике фінансування країнам-кандидатам (300 - 600 млн. на 5 років). А от умови отримання, були зовсім нові. Щоб отримати ці гроші країна мала пройти суворий відбір. Під час нього проводилась багатофакторна оцінка та аудит. Конкурсанти мали показати, що вже зараз країна розвивається, інвестує в соціальні ініціативи, підтримує свободи, а найголовніше, має високі показники боротьби з корупцією [25].

Дана програма, позиціонувала себе не просто як допомога чи інвестиція лиш заради викачки ресурсів або технологій, а як повноцінне партнерство заради загального росту та вигоди.

Головними плюсом була можливість учасникам на місцях розпоряджатися грошима під пильним наглядом. В результаті вийшли по справжньому потужні проекти. До прикладу, Сенегал витратив півмільярда доларів, і розв'язав проблему десятиліть. Країна має велику ріку, але фермери не мали можливості доправити воду до своїх угідь. Завдяки грошам програми, були побудовані канали, що змогли забезпечити всю країну. А Сенегал перетворився на аграрний центр, котрий тепер може, навіть, збирати врожай два рази на рік.

Програма Транстихоокеанського партнерства під час правління Обами стала симбіозом минулих ідей. Вона мала на меті створити альянс з азійськими країнами, забезпечивши всіх спільними правилами ведення торгівлі і виробництва з високими стандартами. Закони спрямовувались на покращення екології виробництва, захисту прав робітників та якості виробленої продукцію. Це були одні з перших спроб протидії Китаю, котрий якраз нарощував свою міць. Виробництва КНР зовсім не відповідали зазначеним стандартам.

Продовженням попередньо вказаного партнерства, стало Партнерство заради глобальної інфраструктури та інвестицій адміністрації Байдена. Передумовою появи цього партнерства стала багаторічна критика китайської ініціативи: “Один пояс, один шлях”. Цю платформу активно використовували країни Африки, обираючи не екологічні методи, потрапляючи у боргові пастки.

США разом з країнами G7 спробували запропонувати альтернативу КНР. Залучили понад 600 мільярдів доларів на проекти [26].

Фінальною, на даний момент, точкою розвитку моделі США є впровадження DFC. Поява цієї фази закінчила перехід від ідей допомоги і

грантів до бізнесу та інвестицій. Ця установа працює як інвестиційна компанія. Стимулює компанії долучатися до перспективних міжнародних проектів або створення локальних бізнесів [27].

Китайська ж система міжнародних економічних ініціатив довго не мала масштабних проявів. Першою спробою глобальних взаємодій стала реформа Ден Сяо Піна у 1978. Вона скоріш була розрахована на залучення інвестицій для побудови промисловості.

Реальним ключовим моментом розвитку стало проголошення стратегії “Вихід назовні”. Тоді, в умовах підвищеної конкуренції на китайському ринку, китайським компаніям дозволили розширитись на нові ринки. Маючи виробничі потужності, компанії в першу чергу шукали дешеву сировину. Вона мала допомогти понизити собівартість та стати конкурентними. Залучалися будівельні та логістичні компанії [28].

Наступний крок, ініціатива “Пояс і шлях” став підведенням підсумків минулого етапу, удосконаленням та збільшенням обертів. З 2013 року Китай почав величезними об’ємами інвестувати в інші країни. Основою для впровадження даної ініціативи стали наслідки кризи у 2008 році. Обсяги виробництва КНР були занадто великі, попиту не вистачало. Тож, держава знайшла варіант залучення потужностей і виробників у міжнародні проекти. Китай вкладав мільярди у інвестиції, гранти та кредити будуючи інфраструктуру та технологічні парки [29].

Але, виникла складність. На умови Китаю погоджувались країни, що мали скрутну економічну ситуацію. Тож, коли проценти на кредити почали накопичуватися, то у держав просто не вистачало ресурсів. Прикладом, що сколихнув світ, став порт Хамбантота у Шрі-Ланці. Рішенням оплати заборгованості стала безкоштовна оренда порту Китаєм на 99 років [30].

Схожі ситуації накопичувались. З’явився негативний ефект на репутацію. Тож, було прийнято рішення рухатися далі.

Наступним етапом розвитку стала стратегія “Мале і красиве”. Задля фінансової вигоди та відбілювання власної репутації, КНР починаючи з 2023 змістила фокус. Замість мега інфраструктурних проєктів, почали вкладатися у відновлювану (зелену) енергетику, цифрові технології [31].

Наразі ж, Китай продовжує шукати найвигідніший сценарій. До прикладу у 2025 році, країна вклалася у низку проєктів на Близькому Сході. Тут грають і політичні ідеї (витіснити зону впливу США), і бажання збагатитися. До прикладу, Саудівська Аравія має плани на побудову нових міст, систем метро, а Китай має всі необхідні технології та потужності.

Загально зобразити видозміни та трансформацію стратегій можливо за допомогою Рис. 2.1.

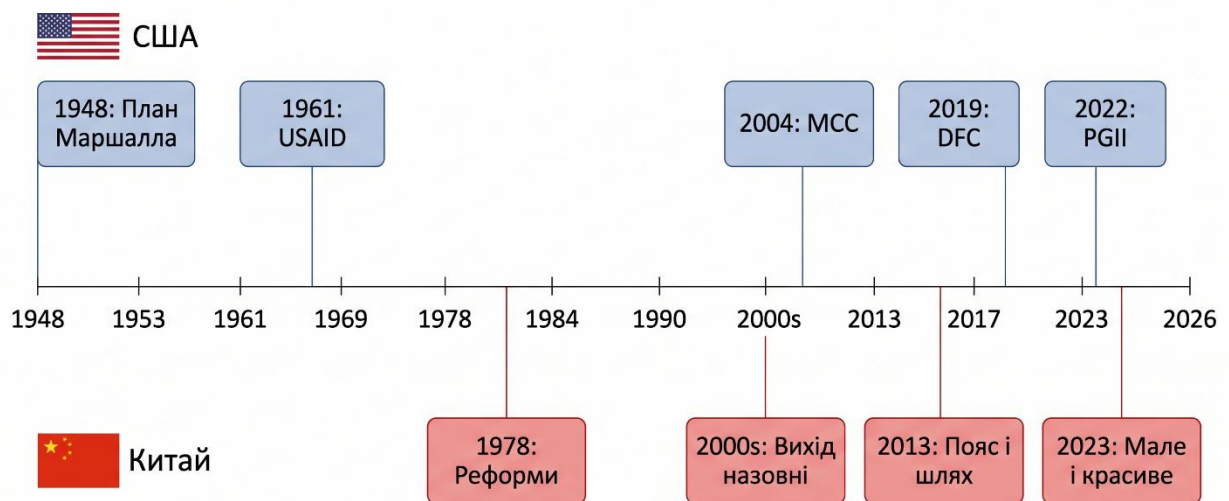

Рис. 2.1. Трансформація стратегій США та КНР

Тож, стратегія економічної дипломатії потребує постійних пошуків та вдосконалення. До прикладу, Американська модель видозмінилась від “донора” до “безжального інвестора”, а Китайська модель набиралась досвіду опановуючи різні інструменти. КНР продовжує притримуватися схеми кредитів та повної залученості власних виробників. У той час як США у весь час експериментують з формою та рішеннями. Цікавим видається той факт, що маючи дві протилежні структури, вони почали наближуватися. США відійшла від шляхетної допомоги з соціальною метою до проектування

фінансовоорієнтованих інвестицій. В свою чергу, Китай починаючи з інфраструктурних прямих фізичних інвестицій прийшов до більш обдуманих якісних проєктів з високими технологіями.

Найчастіше інвестиції США та Китаю зустрічаються у Африці. Адже велика кількість природних копалин та слаборозвинута економіка, інфраструктура приваблюють гравців ринку.

2.2. Багатофакторний аналіз впливу інвестицій США та Китаю на розвиток африканських країн.

Оцінка проводилась для 15 африканських країн: Ангола, Гана, ДР Конго, Ефіопія, Замбія, Камерун, Кенія, Кот-д'Івуар, Мозамбік, Нігерія, ПАР, Руанда, Сенегал, Танзанія, Уганда. Обрані ці держави були не даремно, серед них представлені найбільші економіки Африки. Країни представляють різні рівні сталості економіки, різні сировинні бази, стилі управління та залученість інвестицій. Не останню роль зіграла їх відкритість, адже для усіх були знайдені повні статистичні данні.

Для аналізу інвестицій США та Китаю були взяті індекси та дані з відомих авторитетних міжнародних джерел. База даних Світового Банку надала інформацію про найпоширеніші показники : розмір ВВП та відсоткового росту ВВП. Також, були зібрані показники Світового індикатора державного управління. Це індекс, що був розроблений Світовим Банком та іншими авторитетними інституціями. Складається він з 6 показників, що мають на меті відобразити стан головних якостей управління країною. Політична стабільність, ефективність влади, відкритість до громадськості, боротьба з корупцією, верховенство права, впровадження законів. Крім того, були зібрані дані експорту та імпорту США та КНР для кожної країни. Допомога USAID та обсяги африканського експорту в рамках безмитної торгівлі AGOA. З наукових відкритих джерел вийшло також зібрати інформацію про обсяги кредитування КНР країн Африки [32 – 38].

Аналізувався період з 2016 до 2023. Цей проміжок восьми років гарантує залучення історичних і найновіших даних. У цей період відбувалось декілька основних подій, що впливали на показники : Масштабна зміна напрямку та розміру інвестування Китаю, вплив пандемії COVID-19, вибори президента США(полярна зміна настроїв), військові конфлікти. На основі існуючих даних, було визначено, що відомих значень для 2024 та 2025 року у джерелах недостатньо. Хоч платформи продовжують оновлюватися, показники ще не були актуалізовані. У результаті було зібрано більш ніж 2 200 записів, зазначених вище показників та даних. Ці записи і стали базою майбутнього аналізу викладеного у цьому підрозділі.

Для кращого розуміння економічного стану країн дослідження, перш за все варто подивитися, на загальний стан економіки країн регіону протягом 2016–2024 років. Щоб графік був наочним, було обрано чотири особливі країни: Ефіопію, Руанду, Південну Африку (ПАР) та Уганду. Цей вибір є стратегічним, адже кожна з цих держав показує зовсім різний тип економічної поведінки: від лідерів за темпами росту до стагнуючих. Динаміка їхнього розвитку зображена на рис. 2.2.

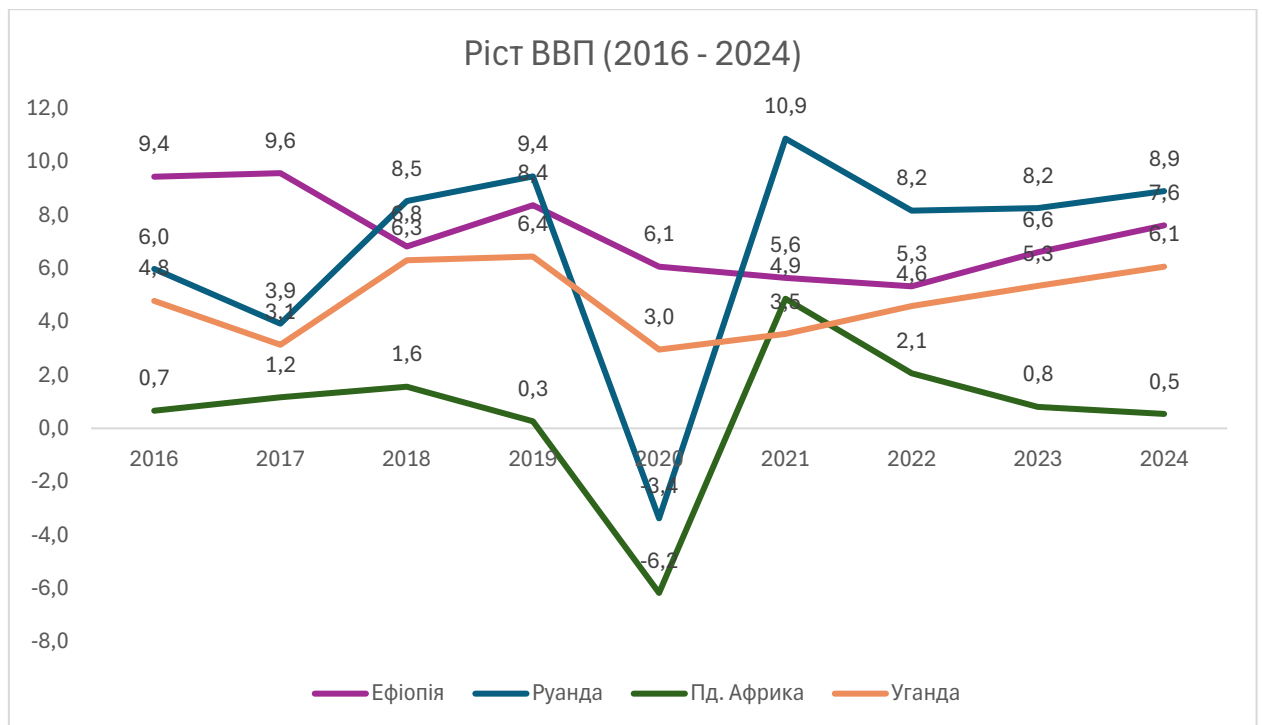

Рис. 2.2 Ріст ВВП обраних країн. Розроблено автором на основі джерела [32]

ПАР демонструє поведінку великої, але економічно "громісткої" країни. До кризи вона мала слабкий ріст близько 1%, дуже глибоко впала у 2020 році (понад 6% падіння). Наразі найважче відновлюється, майже зупинившись на показнику 0,5% у 2024 році. На противагу їй, Руанда виступає в ролі швидкого "африканського тигра". Маючи високі темпи росту у 6–9% до пандемії, вона хоч і різко просіла, але миттєво піднялась вгору у 2021 році, показавши майже 11% зростання, і продовжує тримати лідерські позиції. Ефіопія ж показала феноменальну стійкість, ставши єдиною з вибірки, хто уникнув падіння нижче нуля у кризовий 2020 рік (зберігши ріст на рівні понад 6%). Уганда, у свою чергу, відображає стабільну "золоту середину". Розвиток плавний, без катастрофічних падінь чи різких стрибків. Впевнено тримає свій позитивний тренд.

Така різнокольорова картина доводить, що країни регіону підходять до співпраці з іноземними інвесторами, маючи абсолютно різний запас міцності. Щоб об'єктивно оцінити та порівняти економічну діяльність наддержав у цих настільки різних умовах, використовувати лише абсолютні цифри у доларах було б некоректно.

Методологія подальших розрахунків базувалася на застосуванні композитних індексів. Для можливості порівняння значень використовувався метод нормалізації Min – Max.

$$X' = \frac{X - X_{min}}{X_{max} - X_{min}}$$

Де :

X – початкове значення показника;

X_{min} – мінімальне значення показника у вибірці;

X_{max} – максимальне значення показника у вибірці.

Завдяки цій нормалізації, значення були розраховані у єдиній спільній шкалі. Шкала оцінки будувалась від 0 до 1 [39].

На основі нормалізованих індексів були побудовані компонентні індекси. Їх значення відображали два показника : Індекс економічної присутності США та Китаю. За рівномірної ваги компонентів КНР, значення розраховувалось таким чином :

$$China_{Presence\ Index} = \frac{Trade_{norm} + Loan_{norm}}{2}$$

У той час індекс США розраховувався за такою формулою :

Де :

$Trade_{norm}$ – частці торгівлі з Китаєм у ВВП країни;

$Loan_{norm}$ – обсягах китайського кредитування відносно ВВП.

$$US_{Presence\ Index} = \frac{Trade_{norm} + USAID_{norm} + AGOA_{norm}}{3}$$

Де :

$Trade_{norm}$ – частці торгівлі з США у ВВП країни;

$USAID_{norm}$ – обсяги допомоги USAID;

$AGOA_{norm}$ – обсяги експорту в межах режиму AGOA.

[40]

Першочергово, дані були перевірені на коректність та відсутність пропусків. Далі показники були агреговані як середнє річне значення для кожної країни за визначеним часовим проміжком. Для Світового індексу Державного управління спочатку розраховувався індекс на рік за всіма показниками, і лиш потім визначався середній за наведений період.

З складної таблиці результатів вираховували відсоткове відношення показників до ВВП. І вже на основі них, були розраховані індекси присутності США та Китаю. Отримані результати прописані на Рис. 2.3.

Країна	Кред. КНР / ВВП (%)	Торг. КНР / ВВП (%)	Торг. США / ВВП (%)	USAID / ВВП (%)	AGOA / ВВП (%)	Кред. КНР (норм.)	Торг. КНР (норм.)	Торг. США (норм.)	USAID (норм.)	AGOA (норм.)	Індекс присутності КНР	Індекс присутності США
Ангола	3,29	24,54	2,01	0,06	1,16	1,00	1,00	0,46	0,00	1,00	1,00	0,49
Камерун	0,43	4,21	0,84	0,21	0,00	0,13	0,09	0,09	0,07	0,00	0,11	0,08
Кот-д'Івуар	0,63	3,66	2,36	0,12	0,17	0,19	0,06	0,57	0,03	0,15	0,12	0,22
ДР Конго	0,24	16,28	2,27	1,38	0,15	0,07	0,63	0,54	0,57	0,13	0,35	0,58
Ефіопія	0,28	4,96	1,45	1,23	0,00	0,08	0,12	0,28	0,51	0,00	0,10	0,30
Гана	0,45	5,63	2,04	0,25	0,50	0,13	0,15	0,47	0,08	0,43	0,14	0,23
Кенія	0,37	3,85	1,16	0,67	0,50	0,11	0,07	0,19	0,26	0,43	0,09	0,18
Мозамбік	0,23	8,18	1,74	2,36	0,06	0,07	0,26	0,37	1,00	0,06	0,16	0,55
Нігерія	0,13	2,32	1,36	0,15	0,60	0,03	0,00	0,25	0,04	0,51	0,02	0,10
Руанда	0,52	5,44	0,71	1,40	0,04	0,16	0,14	0,05	0,58	0,03	0,15	0,26
Сенегал	0,80	4,49	1,37	0,64	0,18	0,24	0,10	0,26	0,25	0,15	0,17	0,20
ПАР	0,16	7,27	3,75	0,11	0,72	0,05	0,22	1,00	0,02	0,62	0,13	0,42
Танзанія	0,01	4,29	0,55	0,68	0,08	0,00	0,09	0,00	0,27	0,07	0,04	0,12
Уганда	0,50	3,97	0,58	1,34	0,02	0,15	0,07	0,01	0,56	0,02	0,11	0,21
Замбія	2,85	11,35	0,84	1,21	0,15	0,87	0,41	0,09	0,50	0,13	0,64	0,33

Рис. 2.3 Розрахункові результати

Першочергово було проаналізовано загальний об'єм торгівлі США та Китаю з обраними країнами Африки. На рис. 2.4. зображена динаміка торгівлі протягом обраного періоду огляду.

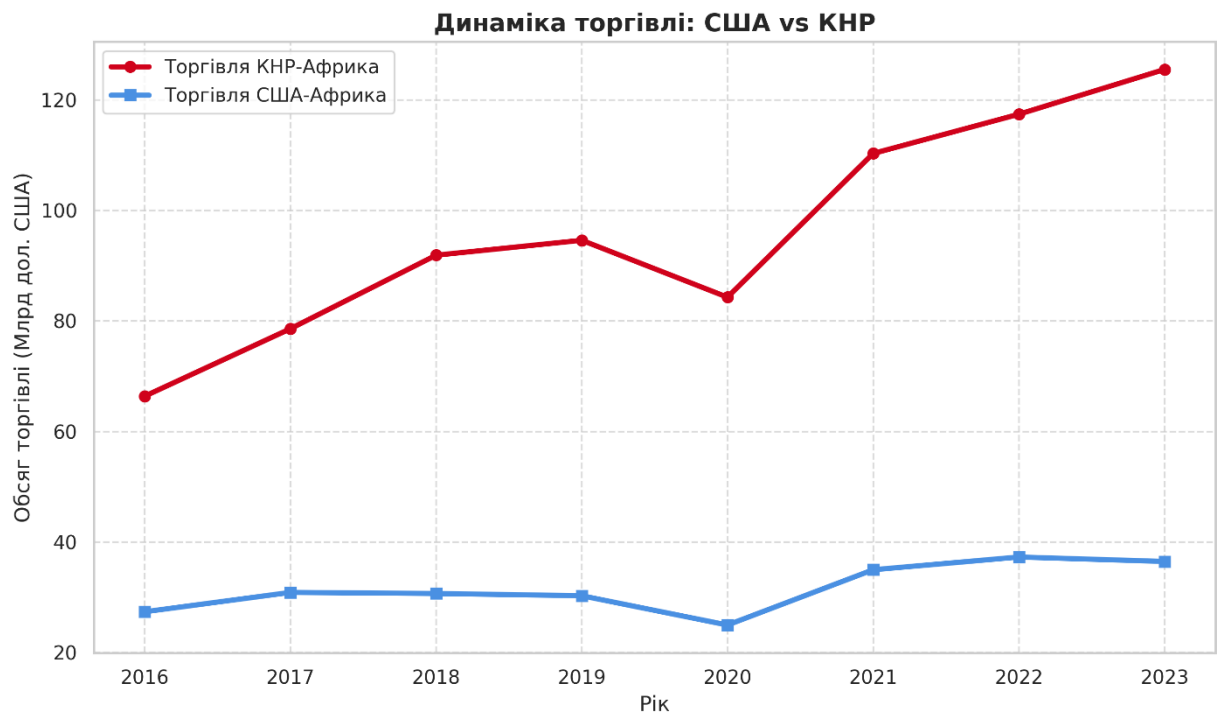

Рис. 2.4. Динаміка торгівлі з США та Китаєм

Тренд показників досить сталий. Не має жодних перекосів або стрибків. Єдина зміна – спад у 2020 році, але він спільний для всіх та пов'язаний з наслідками пандемії. Графік чітко показує шалений відбрий в обсягах торгівлі з країнами Африки. Китай переганяє США більш ніж у 2 рази. Крім того, поки

США показує сталість, КНР продовжує нарощувати об'єми. Ріст продовжується зокрема завдяки збільшенню сировинних контрактів.

Наступним кроком аналізу, стала візуалізація динаміки розміру кредитування КНР країн Африки, що зображена на рис.2.5.

Рис. 2.5. Розмір кредитування КНР в Африці

У результаті, дані наочно зобразили спад обсягів кредитування у 2017 році, пов'язаний з зміною стратегії описаної у розділі 2.1. В пошуках більш якісних інвестицій та більш розсудливого залучення коштів, обсяг кредитів впав з 25 мільярдів доларів до 10. Подальший спад був продиктований геополітичними наслідками пандемії COVID-19. Збої у ланцюгах поставок та загальне зменшення попиту, розставило пріоритети. Надія на поступове відновлення показника у 2022 році була знищена початком війни в Україні. Тож, Китай змінив стратегію. Тепер країна діє обережно, управляє ризиками та не бачить сенсу у активному кредитуванні у буремні часи.

Для аналізу впливу США та Китаю на розвиток економік Африканських країн, був проведений кластерний аналіз. Вибір конкретного математичного алгоритму здійснювався на основі специфіки зібраних даних та необхідності

розподілити об'єкти за стратегіями партнерства. Порівняння доступних методів машинного навчання наведено у Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Метод кластеризації	Переваги	Недоліки	Обґрунтування для дослідження
K-Means (k-середніх)	Висока точність для центрованих даних, чіткий просторовий поділ.	Потреба заздалегідь вказувати кількість кластерів (k).	Гарно працює з двовимірними індексами для формування стратегічних груп.
Ієрархічна кластеризація	Будує наочну дендрограму (дерево об'єднань).	Неможливість перерозподілу об'єктів після об'єднання.	Гірше підходить для фіксації фінальних чітких меж між країнами.
DBSCAN (щільнісний)	Знаходить кластери будь-якої форми, ізолює аномалії.	Погано працює з дуже малими вибірками (N=15).	Через малий обсяг даних алгоритм класифікував би більшість країн як "шум".

Відповідно до результатів порівняння, базовим алгоритмом було обрано K-Means. Методологія дослідження передбачала кілька ітеративних етапів. Оскільки нормалізація вхідних даних вже була проведена раніше, алгоритм був налаштований на пошук трьох кластерів ($k=3$), що відповідає гіпотезі про три типи поведінки країн: орієнтація на США, орієнтація на КНР та балансування.

Програма випадковим чином ініціалізувала три центроїди на площині індексів, після чого обчислювала лінійну евклідову відстань від кожної африканської країни до цих центрів. Кожна держава відносилася до того кластера, відстань до центроїда якого була мінімальною. Далі координати центроїдів перераховувались як середнє значення параметрів країн у новоутвореній групі. Цей цикл перерахунку повторювався до досягнення повної математичної збіжності – доки країни не перестали змінювати свою кластерну приналежність. Такий підхід дозволив повністю нівелювати суб'єктивний фактор і згрупувати країни суто на основі об'єктивної статистичної схожості їхніх показників [41].

На основі цього алгоритму була створена мапа економічної присутності, зображена на рис. 2.6.

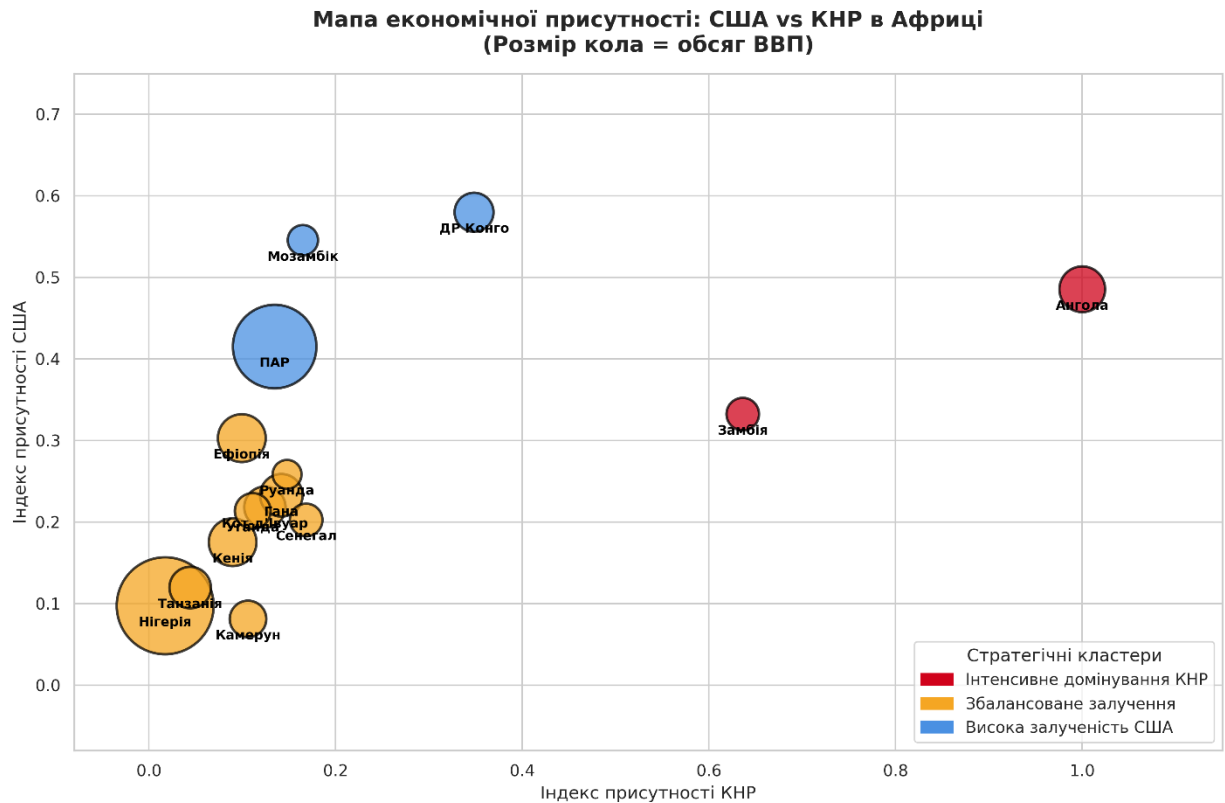

Рис. 2.6. Кластерний аналіз присутності США та Китаю (2016 – 2023)

Осі координат відповідають за показники присутності США та Китаю, а розмір бульбашок вказує на обсяг ВВП країни. Поведінка Африканських країн розбилась алгоритмом на три категорії. Перший кластер, зображений на діаграмі червоним, має активну взаємодію саме з КНР. Такими країнами виявились Ангола та Замбія. І не даремно, адже показники торгівлі Анголи з Китаєм займають понад 24 % від обсягу ВВП країни. Досить часто для таких країн характерні високі боргові зобов'язання, залежність від торгівлі з Китаєм, об'ємний видобуток копалин.

Другий кластер сформували Демократична республіка Конго, Мозамбік та ПАР. Для них переважає частка взаємодії з США. Ці країни є активними користувачами гуманітарних та соціальних програм, таких як USAID.

Більшість країн намагаються балансувати, залучаючи гроші з різних каналів. Видна невелика схильність до Американських інвестицій. Хоча, скоріш за все, це пов'язано з гуманітарними ініціативами та грантами.

На довершення минулої візуалізації, було розглянуто середній економічний ріст по кластерам. Візуалізація на рис. 2.7. сформувала оцінку перспективності залучення інвестицій.

Рис. 2.7 Середній економічний ріст по кластерам

Залучення інвестицій з різних країн надає найкращий фінансовий результат – 4,75%. Баланс між різними інвесторами надає сталості та можливості маневрування. США надає більший рівень росту (2,74%), адже не так сильно обтяжує кредитами та дає можливості для залучення Африканських економік, а ніж Китай (1,73%).

Аналіз економічного росту поставив гарну крапку у дослідженні результатів залучення міжнародних інвестицій. Хоч даних не вистачає для повноцінної моделі оцінки, вийшло встановити не тільки об'єми закладеного

капіталу, а й охарактеризувати країни регіону та поєднати їх з результатами діяльності економіки.

Було отримано підтвердження, що не зважаючи на відкритість та готовність КНР до інвестицій, а також, досить м'яку систему кредитування, це створює додатковий тиск на економіку, що уповільнює ріст. А країни, що зберігають власну фінансову незалежність, отримують найбільшу вигоду та сталий ріст.

2.3. Оцінка результативності дипломатичних стратегій: макроекономічні наслідки для регіону.

Країни Африки, на початку взаємодії з міжнародними інвестиціями мали чіткий набір очікувань: подолання інфраструктурного занепаду, прискорення індустріалізації, модернізація, розширення та диверсифікація експортних доходів та покращення фінансового потенціалу. Загальна картина аналізу країн материка є глибоко неоднорідною. Хоча, все ж є спільні загальні обриси : відчутні здобутки в окремих секторах, країни співіснують із сировинними залежностями, погіршення боргового тягара та структурна асиметрія розподілу доходів.

Китайська модель тривалий час характеризувалася великими масштабами інфраструктурного будівництва, що фінансувалося переважно через Експортно-імпортний банк Китаю та Державний банк розвитку. У період з 2000 по 2023 рік китайські державні та приватні організації профінансували будівництво близько 13 000 кілометрів залізниць, 100 000 кілометрів автодоріг та понад 1000 мостів по всьому континенту. Головним питанням до цих проектів залишалося обґрунтування та підтвердження того, що ці інвестиції допоможуть структурно трансформувати африканську економіку та збільшити грошові потоки.

При детальному макроекономічному аналізі за останні п'ять років видно, що стратегія кардинально змінилась. Дослідження Центру глобальної

політики розвитку Бостонського університету показують, що китайське кредитування Африки досягло свого історичного піку у 2016 році, після чого відбулося стрімке скорочення. Це свідчить що все ж оцінка проектів є негативною. Країна зіткнулась із кризою неплатежів у Субсахарській Африці. Пекін офіційно перейшов до стратегії "малого та прекрасного", переорієнтувавши капітал на менш ризиковані проекти з вищою рентабельністю [42].

Останні роки характеризуються не тільки зменшенням об'ємів інвестицій, а і поступовою диверсифікацією інвестицій і зміною їх галузевої структури. За даними China Global Investment Tracker, Китай залишається активним інвестором у Субсахарській Африці, однак частка інфраструктурних і промислових проектів зростає, зокрема й у Північній Африці.

Північна Африка (Єгипет, Марокко, Алжир) приваблює інвесторів завдяки відносній макроекономічній стабільності окремих країн і стратегічному розташуванню на перетині торговельних маршрутів між Африкою, Європою та Близьким Сходом. У цьому контексті зростає роль промислових і експортно-орієнтованих проектів, зокрема Китайсько-єгипетської зони економічного співробітництва TEDA (Suez). Це індустріальний парк із підприємствами у сферах машинобудування, будівельних матеріалів і промислового виробництва, орієнтованого на внутрішній та зовнішні ринки [43].

Незважаючи на ці локальні успіхи, загальноконтинентальна структура африканської торгівлі з Китаєм залишається глибоко асиметричною. Це найяскравіша ілюстрація відсутності очікуваної структурної трансформації. За обіцянками Форуму китайсько-африканського співробітництва (FOCAC), Китай надав нульові тарифи для 98% товарів з більшості найменш розвинених країн Африки. Проте макроекономічні значення свідчать про поглиблення дисбалансів. На рис.2.8 зображені торговельні показники Африки. За даними аналізу торгівлі як частки регіонального ВВП, африканський експорт до решти

світу так і не зміг повернутися до пікових показників середини 2000-х років. Залежність від китайського імпорту стабільно зростає, досягнувши 6,3% від ВВП регіону у 2024 році при хронічно від'ємному сальдо торгівлі з КНР (-3,1%).

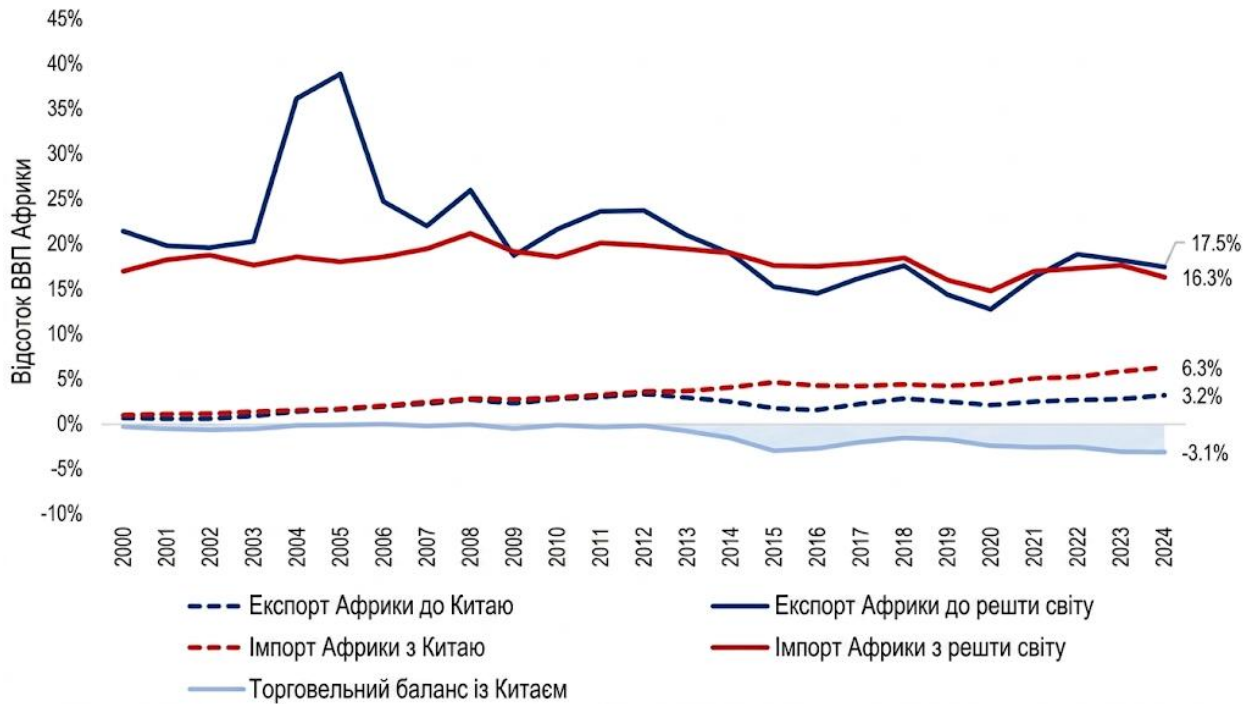

Рис. 2.8 Торговельні показники Африки

Крім того, свіжі дані демонструють, що замість диверсифікації та розвитку обробної промисловості відбулося ще більше замикання африканських економік на видобуванні. Експорт ключових мінералів енергетичного переходу (передусім міді, хрому, кобальту та марганцю) до Китаю здійснив колосальний стрибок після 2016 року, наблизившись у 2024 році до позначки 50 мільярдів доларів США. Ця статистика зображена на Рис. 2.9. Навіть із урахуванням факторів глобальної інфляції та коливання світових цін на сировину, факт залишається беззаперечним: у грошовому еквіваленті відтік ресурсів з континенту лише посилюється. Відтак, створення локальної доданої вартості на континенті майже не відбулося, а зміна глобального попиту лише трансформувала номенклатуру сировинної залежності.

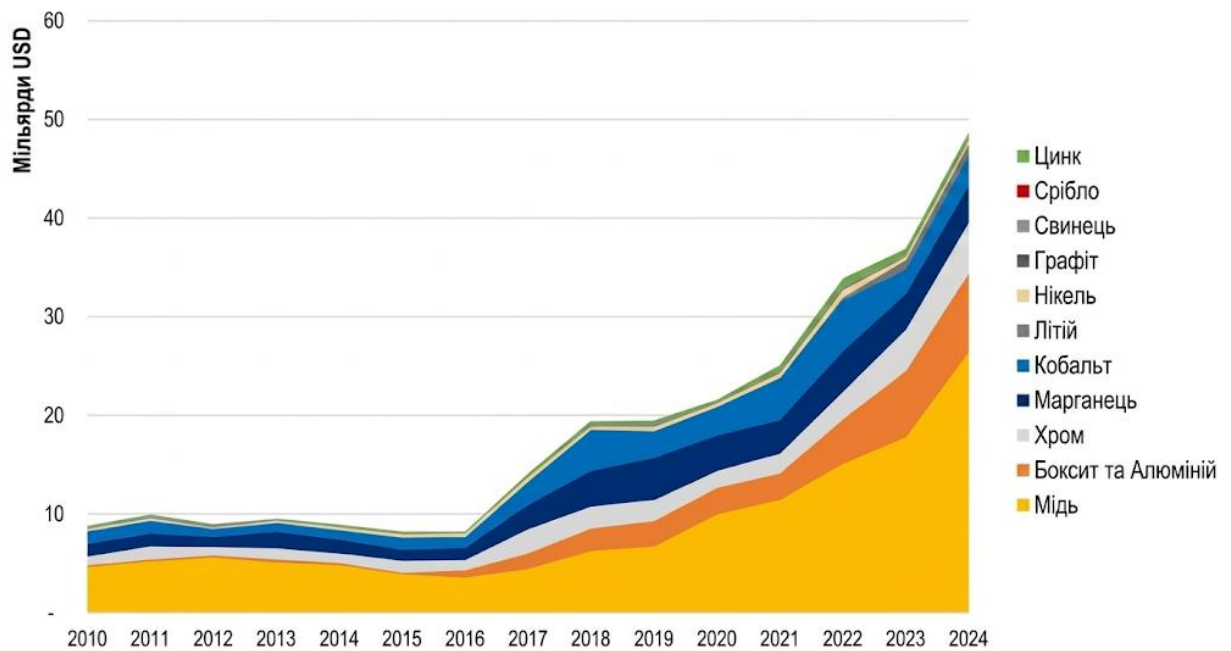

Рис. 2.9 Експорт ключових мінералів перехідного періоду з Африки до Китаю [45]

Найгострішою зміною показника від взаємодії стала зміна структури боргів. Інфраструктурні кредити, видані переважно на напівпільгових умовах, не згенерували достатніх валютних надходжень. На тлі глобальних економічних шоків понад половина країн Африки з низьким рівнем доходу опинилися у стані боргового стресу.

Більше того, дослідницький центр AidData фіксує кардинальну трансформацію ролі Китаю: КНР перетворилася на найбільшого у світі кредитора "останньої інстанції". У 2010 році на країни у стані фінансової скрути припадало лише 5% закордонного кредитного портфеля Пекіна. У 2022 році ця частка стрімко злетіла до 60%. Загалом у межах 128 операцій урядам 22 країн-боржників (зокрема Анголі, Судану, Кенії та Танзанії) було виділено понад 240 млрд доларів у вигляді непрозорих екстрених рятувальних позик для підтримки платіжних балансів. В результаті, такі рішення змушують африканські уряди замість інвестицій у медицину та освіту віддавати значну частину ВВП на обслуговування зовнішніх зобов'язань перед китайськими структурами [46, ст. 2 – 3].

Макроекономічні результати американської дипломатичної стратегії за той самий період спираються на кардинально інші інструменти. Якщо Китай робить ставку на державне кредитування, США намагаються діяти через стимулювання приватного капіталу та інституційні реформи. Головним торговельним інструментом у Субсахарській Африці залишається Закон про зростання та можливості. AGOA впроваджує безмитну торгівлю на окремі категорії товарів. Хоча програма дала потужний поштовх текстильній промисловості, Офіс торгового представника США констатує надмірну концентрацію вигод. Понад 50% усього нененафтового експорту за програмою AGOA генерує одна країна - Південно-Африканська Республіка. Більшість інших держав не здатні скористатися преференціями. В них занадто слабка логістика та невідповідність американським стандартам якості [47, 48].

Для країн Північної Африки, на які не поширюється AGOA, США застосовують інші стратегії, які макроекономічно виявилися навіть ефективнішими. Зокрема, Угода про вільну торгівлю між США та Марокко (єдина подібна угода на континенті) та створення Кваліфікаційних індустріальних зон (QIZ) у Єгипті. Дані дії дозволили цим країнам глибоко інтегруватися у глобальні ланцюги поставок. Завдяки американським та європейським технологічним трансферам, Марокко стало найбільшим експортером легкових автомобілів на континенті, що є рідкісним прикладом успішної структурної трансформації.

У сфері прямих інвестицій Сполучені Штати здійснили системний перехід від традиційної допомоги до змішаного фінансування. Американська Фінансова корпорація міжнародного розвитку у рамках ініціативи Prosper Africa бере на себе частину політичних ризиків, щоб мобілізувати кошти приватних інвесторів.

Важливою відмінністю є і галузева структура. Китайські ПІІ фокусувалися на інфраструктурному будівництві та видобутку ресурсів. Американські інвестиції останніх років спрямовуються у сектор послуг,

цифрову інфраструктуру (дата-центри в Кенії та ПАР) та охорону здоров'я. Флагманським геополітичним проєктом США став інфраструктурний "Коридор Лобіто", який має з'єднати ДР Конго, Замбію та Анголу. На відміну від китайських позик, цей проєкт фінансується за участю приватних консорціумів та грантів ЄС, що знижує боргове навантаження на уряди країн-реципієнтів [49 – 51].

За результатами регіональної оцінки : Африка так і не досягла обіцяної індустріалізації. Більше того, економісти констатують на континенті феномен «передчасної деіндустріалізації». Відбувається скорочення частки виробництва у ВВП ще до того, як країни досягли високого рівня доходів.

За даними Світового банку, котрі змальовані на рис. 2.10, у країнах Північної Африки частка обробної промисловості у ВВП тримається на рівні 12% та покращується в порівнянні з 2012. Це пов'язано з кращою інтеграцією в ринки ЄС та США. В країнах Африки на південь від Сахари вона стагніє і у 2023 році становила близько 10%. Даний показник не покращувався з двохтисячних.

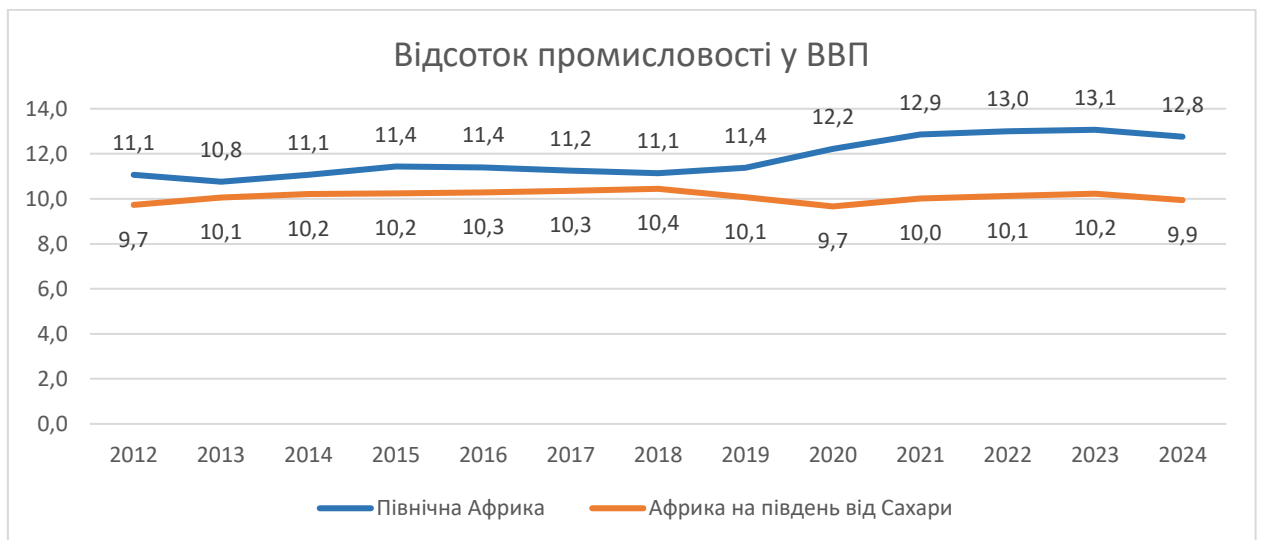

Рис. 2.10. Середній відсоток промисловості у ВВП Африканських регіонів

Зовнішні мільярдні вливання Китаю та США прискорили економічне зростання, але не змогли перетворити континент на новий індустріальний центр світу [52].

Досвід показує, що результати взаємодії із зовнішніми гравцями визначаються насамперед внутрішньою спроможністю самих африканських країн. Економіки, які грамотна управляли запозиченнями, змогли конвертувати іноземний капітал у реальний розвиток. Для держав зі слабкими інститутами конкуренція між США та Китаєм обернулася збереженням сировинної моделі економіки. Також, лише закріпила їхню вразливість перед зовнішніми кризами і залежностями.

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи результати другого розділу, варто наголосити, що практична реалізація економічної дипломатії Сполучених Штатів Америки та Китайської Народної Республіки на Африканському континенті є складним, багатовимірним процесом, який постійно трансформується під впливом глобальних криз та макроекономічних викликів. Проведене дослідження дозволило не лише простежити історичну еволюцію зовнішньоекономічних стратегій обох наддержав, але й за допомогою математичного моделювання оцінити їхній реальний вплив на економічне зростання країн-реципієнтів.

Історичний аналіз засвідчив цікаву тенденцію до об'єднання інвестиційних підходів Вашингтона та Пекіна. Сполучені Штати, розпочавши свою експансію з масштабних гуманітарних та донорських програм (на кшталт USAID), поступово еволюціонували до прагматичної, бізнес-орієнтованої моделі. Сучасні американські ініціативи, зокрема створення Фінансової корпорації міжнародного розвитку (DFC) та «Партнерства заради глобальної інфраструктури та інвестицій» (PGII), спрямовані на мобілізацію саме приватного капіталу та створення конкурентоспроможних інвестиційних продуктів. Зі свого боку, Китай, який тривалий час робив ставку на об'ємі інфраструктурні проєкти в межах ініціативи «Один пояс, один шлях», зіткнувся з масовою кризою неплатежів та репутаційними втратами через формування «боргових пасток» (як у випадку з дефолтом Замбії чи портом у

Шрі-Ланці). Це змусило Пекін кардинально змінити вектор: обсяги кредитування стрімко скоротилися з 25 млрд дол. у 2016 році до мінімальних показників у постковідний період, а сама стратегія трансформувалася у концепцію «малого і красивого», жорстко орієнтовану на зелену енергетику, високі технології та управління ризиками.

Ключовим пунктом розділу є проведення багатofакторного кластерного аналізу, із застосуванням алгоритму K-Means, для 15 провідних африканських економік за період 2016–2023 років. Побудована математична модель переконливо довела, що хоча торговельна присутність Китаю на континенті більш ніж удвічі перевищує американську, структура цього впливу генерує глибокі макроекономічні диспропорції. Алгоритм чітко виокремив три стратегічні кластери поведінки країн, які демонструють абсолютно різні фінансові наслідки співпраці.

Найбільш критичні показники зафіксовано у кластері інтенсивного домінування КНР (зокрема, Ангола та Замбія), де середні темпи економічного зростання склали лише 1,73%. Це математично підтверджує гіпотезу про те, що неконтрольоване залучення китайських напівпільгових кредитів створює надмірний борговий тиск, який згодом повністю нівелює потенційні вигоди від побудованої інфраструктури.

Група країн із високою залученістю інституційних та приватних ресурсів США (ДР Конго, Мозамбік, ПАР) продемонструвала вищу економічну стійкість із середнім зростанням ВВП на рівні 2,74%.

Проте абсолютними лідерами розвитку стали держави, які обрали стратегію збалансованого залучення капіталу з різних джерел: їхній середній ріст сягнув рекордних 4,75%. Цей результат є беззаперечним доказом того, що диверсифікація іноземних партнерів та збереження фінансової незалежності є єдиним оптимальним шляхом для розвитку економік-реципієнтів. Оцінка загальнорегіональних макроекономічних наслідків виявила глибоку структурну асиметрію торговельно-інвестиційних відносин Африки зі світом.

Незважаючи на безмитні режими та декларативні обіцянки, континент продовжує нарощувати хронічне від'ємне торговельне сальдо з Китаєм (-3,1% від ВВП регіону у 2024 році). Доведено, що глобальні інвестиції так і не принесли регіону обіцяної індустріалізації; натомість фіксується небезпечний феномен «передчасної деіндустріалізації», коли частка обробної промисловості у ВВП Субсахарської Африки стагнує на рівні близько 10%. У той самий час експорт критичних мінералів (літію, кобальту, міді) до КНР наблизився до 50 млрд дол., що свідчить про поглиблення сировинної залежності без створення локальної доданої вартості.

Окрім того, зміна ролі Китаю на «кредитора останньої інстанції», який рефінансує борги країн на межі дефолту, змушує африканські уряди відволікати критичні ресурси від соціальної сфери на екстрене обслуговування зовнішніх зобов'язань. Водночас американська дипломатична стратегія, попри свою стратегію приватного капіталу, також продемонструвала структурні обмеження. Закон про зростання та можливості (AGOA) має низьку ефективність у Субсахарській Африці, оскільки більшість держав не здатні виконати американські стандарти якості, а понад 50% експорту за цією програмою генерує виключно Південно-Африканська Республіка. Разом з тим, американський підхід виявився набагато успішнішим у Північній Африці (Марокко, Єгипет), де Угоди про вільну торгівлю дозволили місцевим підприємствам інтегруватися в європейські та американські ланцюги постачання.

Окрім цього, поточний фокус ПІІ США на секторі послуг, цифровій інфраструктурі та багатосторонніх проєктах (на кшталт «Коридору Лобіто») пропонує менш боргоємну та більш високотехнологічну альтернативу. У підсумку, другий розділ переконливо доводить, що мільярдні фінансові вливання з боку США та Китаю хоча й прискорили окремі аспекти економічного зростання, проте не змогли перетворити Африку на новий глобальний індустріальний центр. Головним уроком геоекономічного

суперництва на континенті є те, що ефективність іноземного капіталу визначається не стільки країною його походження чи обсягами, скільки внутрішньою інституційною здатністю держави-реципієнта жорстко контролювати умови інвестування, уникати боргових пасток та захищати національні інтереси. Саме цей африканський досвід балансування між великими гравцями створює критично важливе аналітичне підґрунтя для розробки зважених рекомендацій щодо післявоєнної інвестиційної політики України.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: KEY-СТАДІ АФРИКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

3.1. Успіхи та провали залучення іноземного капіталу: аналіз реальних кейсів африканських країн.

Для розуміння реального ефекту інвестицій залучених країнами, важливо розглянути реальні приклади. Інколи зовнішні та внутрішні фактори можуть зруйнувати проекти, котрі на початку здавалися гучними та масштабними. Особливо це проявляється в ініціативах для країн Африки. Адже, вони часто мають менш стабільну ситуацію в країні, незміцнілу інституційну систему, політичні, військові конфлікти та корупцію. Водночас, інвестори погоджуються навіть на такі ризики, оцінивши усі фактори та заради шансу збагатитися. Такі системи дають ширші можливості та легкість. По - перше, конкуренція значно нижче, адже, все ж, ризики відсіюють проекти. По - друге, законодавство в країнах Африки простіше ніж в інших країнах, також з'являються можливості обходу бюрократії. По - третє, як було проаналізовано, материк багатий на природні ресурси, а їх видобуток розгорнутий мізерно.

Велика ефіопська дамба Відродження є однією з вдалих прикладів. Цю гідроелектростанцію будували протягом 14 років, а її вартість перевищила 5 млрд. доларів. Основна перевага закладена в цей проект : збільшення виробництва електроенергії Ефіопією на 5000 МВт. Це подвоєння попереднього об'єму виробництва сприяло можливості країни розвинути власні експортні можливості. Тобто, Ефіопія змогла почати продавати електроенергію в Судан, Джибуті та Кенію.

Додатково, поява більшого доступного об'єму електроенергії, призвела до зменшення її вартості. Це в свою чергу, надало більше можливостей виробникам. Адже, з'явилась можливість більш вільно виробляти продукцію

(зменшивши собівартість), а також аналізувати варіанти розширення виробничих потужностей.

За результатами взаємодії Ефіопії та Китаю сформувався цікавий та довгостроковий дует. Адже під час переговорів у 2024 представники африканською країни не багатозначно натякали, що вони відкриті до спільних проектів та ініціатив. Дану прихильність Китай отримав саме за інвестиції у проект дамби.

Одночасно з економічною вигодою, на горизонті з'явилися політичні невдоволення. Дамба використовувала природні ресурси Нілу. Інші країни, котрі стоять на цій же річці, почали обурюватись, через використання річки, зміну рівня води. Це перейшло у дипломатичну сутичку, що тривала протягом декількох років і погіршила взаємовідносини з Суданом та Єгиптом.

Іншим недоліком є методи роботи китайських компаній. Адже, у своїй роботі вони залучають китайських фахівців та техніку. Через такий підхід, виникають проблеми з перекладом та використанням техніки, що запрограмована та оперує китайською. У результаті, навіть вже під час роботи станції важливо мати під рукою китайських фахівців. А це створює постійну залежність у підтримці та залученості Китаю.

Звичайно ж, таке довге будівництво, ще і значно збільшило зовнішній борг. І, так як об'єкт був введений у реалізацію лише у 2025 році, економічний ефект та погашення потребуватиме багато часу.

У фінальному підсумку, проект створює позитивний ефект. Він зміг не тільки покращити енергетичну ситуацію, а й вплинути на інші сектори економіки країни [53, 54].

Наступний приклад створює неоднозначне враження. Проект залізниці, що з'єднає столицю Ефіопії та порт у Джибуті мав стати проривним рішенням логістичного виклику. До його реалізації, вся продукція, що прямувала у порт для експорту, мала проводити в дорозі декілька діб. Це створювало додаткове збільшення собівартості, створювало умови для псування продукції.

Реалізація проекту справді допомагла скоротити час доставки до ~14 годин та підвищила привабливість експортних товарів на світовому ринку. Але навіть незважаючи на позитивні аспекти, доходи не змогли перекрити вартість побудови. Об'єм перевезень був замалий, а попередній прогноз - занадто оптимістичний. Через це, африканська країна не мала фінансів, щоб покрити борг і Китай був змушений реструктуризувати його [55, 56].

Приклад Замбії є досить повчальним. Протягом довгого періоду, країна реалізовувала різноманітні проекти, вкладаючи гроші у інфраструктуру, виробництво, сільське господарство, енергетику. Зовнішній борг перед Китаєм накопичувався.

Основною проблемою, була відсутність нагляду за виконанням даних проектів. Оцінка доцільності проектів не проводилась, розрахунки та цілісна картина економіки не аналізувалася. А за відсутності попередніх критеріїв відбору проектів, значно збільшується шанс корупції та недоцільного використання коштів.

Результат цих необдуманих дій - ріст інфляції, падіння національної валюти. У 2020 році, Замбія стала першою країною на Африканському континенті, що заявила про дефолт. Так, це було у "пост-ковідні" роки і фінансовий тиск впливав на всі регіони, але в випадку цієї країни, корінь проблем був не в цьому тягарі, а в борговому навантаженні через необдумане залучення кредитних коштів та інвестицій.

Але, хоч Китай і є основним актором цих подій, я не вважаю, що на ньому вся відповідальність за результат [57].

Тож, по реальним(історичним) прикладах Китайської моделі, можна виділити декілька основних моментів. Основною ідеєю їх інвестицій є не просто виділення коштів, а залучення до цих проектів власних компаній. Тобто, дуже часто інженерні та технологічні роботи проектів виконують китайські компанії, таким чином повертаючи кошти назад у китайську економіку. Важливим ще є довготривалість побудованих стосунків між

країнами. Китай залучає прийоми м'якої сили, щоб увійти у політичні, стратегічні та виробничі плани держав.

Крім цього, Китай проявляє байдужість до деталей політичної ситуації в країнах. Вони готові інвестувати навіть туди, де існують високі шанси кляпції. Головне, щоб існувала підтримка Китайського правління. Також, Китай не веде детального аудиту використаних коштів країнами-реципієнтами. Яскравим прикладом є Замбія. Додатково, тримають у таємниці розміри використаних коштів та проти будь - якої публічності.

Незважаючи на поверхневу попередню оцінку та нагляд за виконанням, Китай беззаперечно слідкує і вимагає повернення залучених коштів від реципієнтів. А так як більшість грошей надається у вигляді кредитів, то вони слідкують за процентами, поверненням та обслуговуванням. Хоча, все ж інколи вони готові до поступок, відтермінування, продовження термінів. Часто такі рішення викликають "правильні" голосування Африканськими країнами у Міжнародних інституціях.

За оцінками попередніх розділів, нам вже відомо, що Американська система суттєво відрізняється. Незважаючи на це, схожі позитивні проекти були реалізовані.

У варіанті США була побудована теплоелектростанція Azura-Edo IPP у Нігерії. За виробництвом вона менша у 10 разів відносно Китайського проекту, виробляє ~460 МВт. Структура інвесторів сильно відрізняється. В проекті брали участь банки розвитку, державні та приватні компанії, ініціативи.

У результаті проекту, ціль була досягнута. Енергетична ситуація у регіоні була нормалізована, інвестори почали отримувати гарний стабільний дохід. Станція заробляє завдяки попередній домовленості. З Нігерією було погоджено продаж електроенергії, а тариф узгоджений при побудові проекту. Відкриття проекту зняло тиск енергетичної кризи та відкрило можливості залучення коштів іншим секторам, що залежали від цієї ситуації.

Крім структури інвесторів, від Китайської моделі була відмінна і конфіденційність. Адже, проект був відкритий назагал. Паспорт проекту, аналітика та прогноз були детально прописані та висвітлені у документах бюро. З іншого боку, такий підхід створив більш складну систему погоджень та контролю. Інколи, це затримувало виконання проекту, ускладнювало отримання дозволів [58].

Останнім часом, владу США зацікавило привласнення та видобуток корисних копалин. Така позиція не оминула і Мозамбік. У битві за присвоєння сировини проти Китаю, Америка (взявши приклад політики Китаю), виділила кредит у 150 млн. доларів для графітової копальні Балама. Урядова структура США, DFC уважно проаналізувала дохідність цієї угоди.

Результат гарно продуманої домовленості був досить ексклюзивний. Адже, за її результатами, видобуті ресурси відправлялися на виробництво акумуляторів у Вірджинію, США.

Таким чином, ця угода не тільки розвинула видобуток у Мозамбіку, надала рідкісний ресурс за прийнятною ціною, а ще й зменшила частку Китаю на цьому ринку (до цієї події, монополісти на ринку) [59, 60].

Інший проект у Мозамбіку вже не був таким вдалим. Планувалося побудувати Mozambique LNG, що мав би стати одним з найбільш виробників зрідженого газу. Цей проект був погоджений міжнародними інвесторами та енергетичними компаніями. Навіть почав побудову. Але через дії ісламістів у Кабу - Делгаду у 2021 році, проект заморозили. Так до нього і не повернувшись. Мозамбік втратив гарний шанс, нарешті розбудуватися, покращити рівень населення та привнести ще більше інвестицій [61 – 63].

Ця ситуація, ще раз підкреслила, що прискіпливі інвестори США не готові до різких мінливих ситуацій. Вони не хочуть підставляти власну репутацію та фінанси. Можливо, впливає те, що більшість компаній приватні, і можуть розраховувати лише на власні сили. У той час Китай, запускає державні компанії, котрі консолідують свої рішення, і ризики для них не є

настільки критичними і вони впевнені у тому, що держава підтримає у разі ускладнень, а також готова до фінансування.

У підсумку африканський досвід показує, що жодна модель інвестицій не є універсально успішною. Ефективність іноземних інвестицій визначається не стільки країною походження капіталу, скільки інституційною здатністю держави контролювати умови його використання. Китайська модель здатна швидко створювати масштабну інфраструктуру, але водночас підвищує ризик боргової залежності та непрозорих контрактів. Американська модель більш орієнтована на приватний сектор і ринкові механізми, однак залежить від стабільності інституційного середовища та безпеки.

3.2. Розробка плану інвестицій в Україну на основі адаптації африканського досвіду

Повномасштабне вторгнення в Україну викликало масштабні руйнування, сколихнуло суспільство та економіку. Наслідки війни продовжують впливати на події далеко за кордонами України. Вже зараз відчутні вплив в багатьох секторах. Критична інфраструктура зазнає постійних обстрілів, підприємства вимушені працювати під час постійних балістичних та дронівих атак, людського ресурсу не вистачає як в цивільному, так і військовому плані.

Пророблена аналітична робота в попередніх розділах допомогла сформувати розуміння методик економічної дипломатії США та Китаю. Це допоможе вибудувати стратегію для України. Найбільший ріст економіки помічався у випадку збалансованої моделі залучення капіталу з різних джерел. Тож, слід притримуватися такого підходу.

Для України існуватимуть три основні джерела залучення капіталу : ініціативи різних держав, міжнародні фінансові організації та приватні капітали. У кожному з варіантів використовуються різні інструменти.

Ключовими зовнішніми джерелами фінансування виступлять наші міжнародні партнери. Протягом війни, вони продовжують нас підтримувати, а деякі вже зараз задекларували допомогу Україні під час відбудови.

Особливу роль у відбудові відіграватимуть міжнародні фінансові організації. Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку та Європейський інвестиційний банк своєю присутністю підвищуватимуть довіру до наших процесів, визначаючи нас у рейтингах та надаючи фінанси.

За результатами дослідження, відомо, що для вдалої реконструкції недостатньо лише залучення державних та кредитних коштів. Тож, важливо буде залучитися підтримкою Приватного капіталу. Запропоновані ними проекти, матимуть виражену вигоду саме для цих Приватних фондів. Але, разом з тим, ці проекти часто направлені на розвиток підприємств та технологій, що приносить багато вигоди і країні. Треба буде піти на компроміс, задля розвитку та майбутнього.

Фокусом фінансування мають стати Прямі Іноземні Інвестиції. Вони створюють виробничі потужності, залучають новітні технології, покращують ланцюжки доданої вартості та є основою довготривалого росту економіки.

Але з великими можливостями, збільшується і загрози. Залучення великого капіталу, відкриває широкі корупційні можливості. Як відомо з аналізу, інвестори по різному контролюють розподілення коштів. Тож, важливо не перекладати цю відповідальність на інших, адже саме Україні в першу чергу важливий результат. Створення незалежного державного фонду нагляду за інвестиціями забезпечить належний нагляд та розподіл. А незалежність цього органу від міністерств та постійний нагляд антикорупційного бюро України створить умови прозорості, чесності та надійності.

У обов'язки цього фонду має входити не тільки нагляд за вже залученими інвестиціями, а й пошук нових; допомога з створенням заявок на

участь у конкурсних грантах; побудова репутації України на ринку інвестицій; постійна підтримка інвесторів.

Така активність продемонструє, що країна готова до розвитку та залучення нових можливостей, вона дбає про інвестиційний клімат та бореться за кожний гідний шанс. Вартість операційної діяльності даної інституції, з урахуванням обсягу залученого капіталу та в умовах післявоєнної відбудови, повністю покриється.

Наступною загрозою, є повторення сценарію країн Африки, що «захлинаються» у вартості обслуговування власного боргу, котрий з'явився через інвестиційні кредити. Вже зараз Україна знаходиться у скрутній ситуації з боргами перед МВФ. Залучення цих коштів є виправданим, адже це єдина можливість продовжувати функціонувати, надсилати соціальні виплати, захищатись. Але, у майбутньому ми не маємо можливості продовжувати його примножувати. Тож, структура залучення іноземного капіталу, має найменше покладатися на кредити. Основними напрямками мають стати гранти, прямі іноземні інвестиції. А за кредитуванням слід впровадити посилений контроль.

Крім залучення інвестицій, важливим є процес їх розподілу. Основними сферами вливання інвестицій, стали : критична інфраструктура, виробниче відновлення, інновації та технології.

Відновлення критичної інфраструктури займає першу позицію, адже це найбільш постраждалий сектор. Крім того, наявність критичної інфраструктури є обов'язковою умовою передумовою існування інших галузь. На разі, енергетична система України потребує не лише фізичного відновлення, а й повної модернізації. Інвестиції у smart-grid системи дозволять повернути, підвищити енергетичну систему держави. Додатком стане можливість знизити втрати електроенергії, продовжити її експорт та інтегрувати відновлювані джерела енергії у національну енергомережу.

Важливим буде і модернізація логістики. Україні давно вже потрібно перейти на європейський стандарт залізничних рейок, оновити портову

інфраструктуру та створити транспортні вузли. Дані дії створять в Україні справжні транспортні хаби, зручні для багатьох країн.

Наступним сектором є виробниче відновлення. Вже зараз ми маємо сильні Defense-tech компанії, експертизі яких довіряють. У майбутньому нам треба лиш посилювати цей напрямок. Постійні геополітичні потрясіння лиш посилюють зацікавленість цією справою. Загальний тренд на декарбонізацію, також створює можливості для залучення коштів на «озеленення виробництва». Третім пунктом з цього блоку є агрофудтех та харчова переробка. Україна завжди славилася своїм родючим чорноземом, але продавали ми переважно сировину. Побудова переробних підприємств дозволить продавати нам одразу готову продукцію. Також, розробка та впровадження аграрних технологій, може стати нашим козирем.

Фінальний блок належить до інновації та технологій. Наша країна вже стала відома в світі завдяки Дії та цифровізації державних установ. Треба продовжувати рух за цієї траєкторією. Вдосконалення GovTech-ку дозволить створити найсучаснішу цифрову державу в Європі.

Останніми трендами в світі є AI та Data Science. Ці технології стають основними драйверами економічного розвитку та технологічної конкуренції. Українські спеціалісти з сфери програмування та математичного моделювання вже зарекомендували себе. Тож, це створює передумови для потужного центру розвитку AI-технологій у Східній Європі.

За результатами розробленого плану, був сформований набір різноманітних напрямків та програм розвитку, що допоможе знайти будь-якому інвестору сферу до душі. Додатково була складена схема інвестиційного плану України. Ознайомитися з нею можна на рис.3.1.

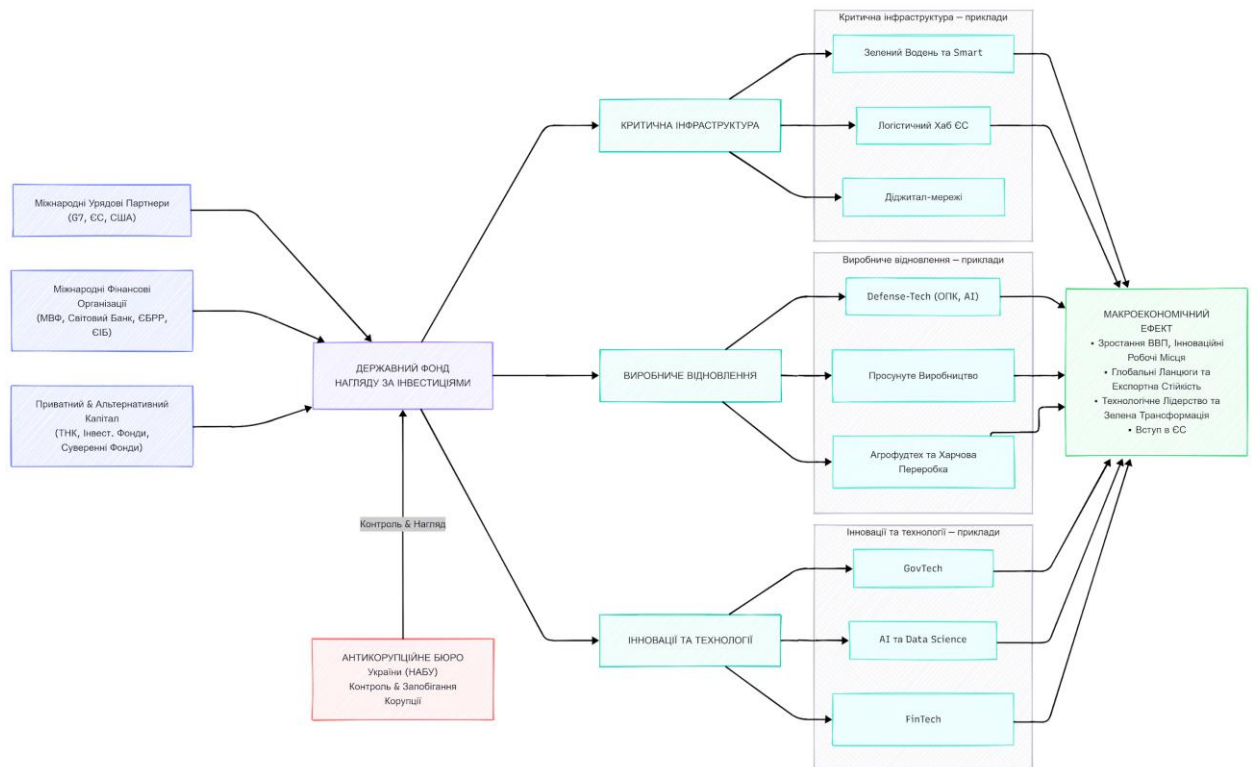

Рис. 3.1 Інвестиційний план України

Продумане використання трьох основних каналів інвестицій, допоможе не тільки залучити капітал, а й розумно його вкласти, захистивши від неефективного розподілу. Відмова від старих стандартних рішень інвестиційної політики допоможе захистити інвестиції від ризиків корупції та неефективного розподілу. Фінальні економічні ефекти покращать більшість ключових сфер розвитку. Це призведе до повної економічної та структурної перебудови. Українські підприємства стануть часткою великої європейської сім'ї, виробництва матимуть можливість модифікувати свої виробничі лінії з видобутку сировини до її переробки, що допоможе збільшити додану вартість.

У результаті даної кампанії, ми отримаємо не просто результат вкладень у тимчасове відновлення, а повноцінну, стійку економіку з гарним шансами на світове визнання.

Висновки до розділу 3

Підсумовуючи результати третього розділу, необхідно зазначити, що практичний вимір реалізації економічної дипломатії провідних наддержав яскраво демонструє глибоку прірву між теоретичними деклараціями інвесторів та реальними макроекономічними наслідками для країн-реципієнтів.

Проведений ґрунтовний аналіз конкретних кейсів реалізації масштабних інвестиційних проєктів у країнах Африки дозволив виокремити критичні закономірності, успіхи та фундаментальні провали залучення іноземного капіталу. Додатково доведено, що ефективність міжнародної фінансової допомоги та прямих іноземних інвестицій на пряму залежить від держави-реципієнта.

Детальний розбір інфраструктурних ініціатив Китайської Народної Республіки (на прикладі Великої ефіопської дамби Відродження та залізниці Аддіс-Абеба – Джибуті) виявив двобічну природу цієї моделі. З одного боку, китайські інвестиції дозволяють у безпрецедентно стислі терміни розбудовувати стратегічну інфраструктуру, вирішуючи базові логістичні та енергетичні проблеми регіону, що безпосередньо стимулює експортний потенціал. З іншого боку, ця модель формує глибоку технологічну та операційну залежність (використання виключно китайських фахівців та обладнання), а також часто генерує гострі геополітичні конфлікти з сусідніми державами. Кейс Замбії, яка першою на континенті оголосила дефолт у 2020 році, став класичним прикладом руйнівних наслідків китайської боргової дипломатії: відсутність незалежного аудиту, нехтування економічною доцільністю проєктів та толерантність інвестора до локальної корупції призвели до катастрофічного зростання боргового навантаження, інфляції та девальвації національної валюти.

На противагу цьому, аналіз практичної реалізації американської моделі економічної дипломатії (на прикладі теплоелектростанції Azura-Edo в Нігерії

та графітової копальні Балама в Мозамбіку) засвідчив фундаментально інший підхід. Проєкти США характеризуються високим рівнем транспарентності, диверсифікованою структурою залучення капіталу (банки розвитку, приватні консорціуми, державні гарантії) та чіткою орієнтацією на економічну окупність і руйнування китайських ресурсних монополій. Утім, досвід зупиненого проєкту Mozambique LNG продемонстрував і критичні вразливості західного підходу: гіперчутливість приватних інвесторів до безпекових ризиків, тривалі бюрократичні процедури узгодження та небажання брати на себе непередбачувані геополітичні загрози. Це створює ситуацію, коли прозорий і вигідний американський капітал не завжди здатний конкурувати у швидкості розгортання з державними корпораціями КНР.

Накладаючи здобутий африканський досвід на українські реалії, у роботі розроблено концептуальний план залучення інвестицій для післявоєнної відбудови України. Головним імпульсом цього плану є уникнення "африканського боргового сценарію": Україна, яка вже має значні зобов'язання перед МВФ та іншими кредиторами, повинна кардинально змінити структуру залучення капіталу, мінімізувавши частку кредитів на користь безповоротних грантів та прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Для нівелювання корупційних ризиків та забезпечення максимальної ефективності використання коштів обґрунтовано необхідність створення незалежного Державного фонду нагляду за інвестиціями, який діятиме під жорстким контролем антикорупційних органів. Ця інституція має стати єдиним вікном для інвесторів, гарантуючи прозорість розподілу фінансів та супровід проєктів на всіх етапах.

Крім того, розроблений план чітко формулює галузеві пріоритети, які мають забезпечити структурну трансформацію економіки України з експортно-сировинної моделі на інноваційну. Визначено чотири стратегічні вектори капіталовкладень:

- 1) модернізація критичної інфраструктури (впровадження систем smart-grid та інтеграція логістики до європейських стандартів);
- 2) стимулювання виробничого відновлення з абсолютним пріоритетом для Defense-tech компаній (перетворення бойового досвіду на експортну галузь MilTech);
- 3) декарбонізація та розвиток глибокої харчової переробки;
- 4) розбудова інноваційних технологій, що передбачає масштабування концепції GovTech, розвиток кластерів штучного інтелекту (AI) та Data Science, що дозволить перетворити країну на провідний цифровий хаб Східної Європи.

У підсумку, матеріали третього розділу беззаперечно доводять: успіх післявоєнного відновлення України залежить від здатності держави засвоїти уроки геоекономічного суперництва в країнах, що розвиваються. Лише збалансований, багатовекторний підхід до залучення іноземного капіталу, підкріплений сильними внутрішніми інституціями та нульовою толерантністю до корупції, дозволить перетворити міжнародну допомогу на міцний фундамент довгострокового економічного прориву та повноцінної євроінтеграції.

ВИСНОВКИ

Сьогодні економічна дипломатія є набагато ширшим поняттям за просте просування експорту чи пошук ринків збуту. Починаючи ще з «Плану Маршалла», економічну дипломатію вдалося використати як сильний інструмент зміцнення дипломатичних стосунків та економічного примноження.

За результатами проробленої роботи були визначені теоретичні засади економічної дипломатії та охарактеризовані моделі інвестиційної політики США та КНР. Важливою частиною роботи став аналіз кейсів інвестиційних проектів Африканських країн. Завдяки цьому, вдалося виокремити основні особливості залучення інвестицій та практично проаналізувати результати.

Детальна аналітика обраних 15 Африканських країн оцінила вплив Міжнародних інвесторів. Кластерний аналіз розподілив країни за Індексом присутності інвесторів. Саме завдяки такому поділу, вийшло вирахувати ріст ВВП категорій, що були розподілені за впливом. Збалансований підхід до інвестицій показав найкращий результат, надавши нам найперспективніший вектор розвитку.

Фінальним етапом роботи стало формування рекомендацій та плану інвестиційної політики.

Україна, що має в найближчому майбутньому виклик післявоєнної відбудови, потребуватиме використання усіх інструментів економічної дипломатії. Варіант залучення лиш одного виду взаємодії або ж обрання обмеженої групи партнерів створить недостатні умови для подолання виклику.

Тож, була розроблена багаторівнева модель залучення інвестицій. Створення Державного фонду нагляду за інвестиціями має створити умови позитивного інвестиційного клімату та надати новий поштовх до вдосконалення. Цей інструмент дозволить органічно розподіляти залучені кошти, відслідковувати їх використання та опрацьовувати нові майбутні джерела.

Фонд стане імпульсом до системних змін. Використає усі можливості, короткого моменту «Вікна можливостей», поки очі усіх країн будуть прикуті до моменту завершення такої кровопролитної війни.

Тож, майбутнє нашої економіки залежить від того, наскільки швидко та якісно Україна реалізує план відбудови і інтегрується у глобальні фінансові потоки. Економічна дипломатія та інвестиційна політика мають стати тим драйвером, що запустить двигун українського відновлення, а запропонований інвестиційний план є ключем до цього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bayne N. The New Economic Diplomacy [Електронний ресурс] / Bayne N., Woolcock S. – 2017. – Режим доступу : <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781315555188/new-economic-diplomacy-nicholas-bayne-stephen-woolcock>
2. Okano-Heijmans M. Conceptualizing Economic Diplomacy [Електронний ресурс] / Okano-Heijmans M. – 2011. – Режим доступу : <https://eclass.aueb.gr/modules/document/file.php/DEOS296/Supporting%20Material%20for%20Lectures%20GP/Conceptualizing%20Economic%20Diplomacy%20Okano-Heijmans.pdf>
3. Лук'яненко Д. Г. Міжнародна економіка : підручник [Електронний ресурс] / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Я. М. Столярчук. – Київ : КНЕУ, 2014. – Режим доступу : https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3fmb_finan/Lukyanenko-Mizhnarodna-ekonomika.pdf
4. Гуткевич С. О. Міжнародні економічні відносини : підручник [Електронний ресурс] / С. О. Гуткевич, О. О. Шеремет, М. П. Хмара. – Харків : Діса плюс, 2021. – Режим доступу : <https://dspace.nuft.edu.ua/bitstreams/7f3d35e7-a8c0-4c27-a369-d1b8dee0798d/download>
5. Leonard M. Geo-economics Seven Challenges to Globalization [Електронний ресурс] / Leonard M. – World Economic Forum. – 2015. – Режим доступу : https://www3.weforum.org/docs/WEF_Geo-economics_7_Challenges_Globalization_2015_report.pdf
6. Hufbauer G. C. Economic Sanctions Reconsidered (3rd Edition, Chapter 1) [Електронний ресурс] / Hufbauer G. C., Schott J. J., Elliott K. A., Oegg B. – Peterson Institute for International Economics. – 2009. – Режим доступу : <https://ideas.repec.org/b/iie/ppress/4129.html>
7. Фліссак Н. О. Економічна дипломатія : навчальний посібник [Електронний ресурс] / Фліссак Н. О. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – Режим доступу : <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/2bb56363-fe81-4fee-8ffd-85e5c5a8f670/content>
8. Nye J. Soft Power [Електронний ресурс] / Nye J. // Foreign Policy. – 1990. – No. 80. – Р. 153–171. – Режим доступу : <https://www.jstor.org/stable/1148580?seq=1>
9. Pacheco Pardo R. Europe's financial security and Chinese economic statecraft: the case of the Belt and Road Initiative [Електронний ресурс] / R.

Pacheco Pardo // Asia Europe Journal. – 2018. – Vol. 16. – P. 237–250. – Режим доступу : <https://link.springer.com/article/10.1007/s10308-018-0511-z>

10. Jakimów M. Desecuritisation as a soft power strategy: the Belt and Road Initiative, European fragmentation and China's normative influence in Central-Eastern Europe [Електронний ресурс] / M. Jakimów // Asia Europe Journal. – 2019. – Vol. 17. – P. 369–385. – Режим доступу : <https://doi.org/10.1007/s10308-019-00561-3>

11. Li J. Foreign direct investment along the Belt and Road: A political economy perspective [Електронний ресурс] / J. Li, A. Van Assche, L. Li, G. Qian // Journal of International Business Studies. – 2022. – Vol. 53. – P. 902–919. – Режим доступу : <https://doi.org/10.1057/s41267-021-00435-0>

12. World Population Prospects 2024: Standard Projections (Estimates and Projection scenarios) [Електронний ресурс] / United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA). – 2024. – Режим доступу : <https://population.un.org/wpp/downloads?folder=Standard%20Projections&group=Most%20used>

13. World Population Prospects 2024: Probabilistic Projections (PPP scenarios) [Електронний ресурс] / United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA). – 2024. – Режим доступу : <https://population.un.org/wpp/downloads?folder=Probabilistic%20Projections&group=Population>

14. World Urbanization Prospects 2025: Summary of Results [Електронний ресурс] / United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA). – 2025. – Режим доступу : https://population.un.org/wup/assets/Publications/undesa_pd_2025_wup2025_summary_of_results_final.pdf

15. Statistical Review of World Energy 2024 [Електронний ресурс] / Energy Institute. – 2024. – Режим доступу : <https://www.energyinst.org/statistical-review>

16. National Minerals Information Center Mineral Commodity Summaries 2025 [Електронний ресурс] / U.S. Geological Survey (USGS). – 2025. – Режим доступу : <https://www.usgs.gov/centers/national-minerals-information-center/mineral-commodity-summaries>

17. Міжнародне енергетичне агентство, «Global Critical Minerals Outlook 2024 [Електронний ресурс] / International Energy Agency (IEA). – 2024. – Режим доступу : <https://www.iea.org/reports/global-critical-minerals-outlook-2024>

18. Renewable Energy Market Analysis: Africa and Its Regions [Електронний ресурс] / International Renewable Energy Agency (IRENA). – 2024. – Режим доступу : <https://www.irena.org/>

[/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2024/Apr/IRENA_G7_Energy_transition_Africa_2024.pdf](#)

19. The African Continental Free Trade Area: Economic and Distributional Effects [Электронный ресурс] / World Bank. – 2020. – Режим доступа : <https://documents1.worldbank.org/curated/en/216831595998182418/pdf/The-African-Continental-Free-Trade-Area-Economic-and-Distributional-Effects.pdf>

20. World Oil Transit Chokepoints [Электронный ресурс] / U.S. Energy Information Administration (EIA). – Режим доступа : https://www.eia.gov/international/analysis/special-topics/World_Oil_Transit_Chokepoints

21. African Economic Outlook 2024 [Электронный ресурс] / African Development Bank. – 2024. – Режим доступа : <https://www.afdb.org/en/knowledge/publications/african-economic-outlook>

22. The State of the Industry Report on Mobile Money 2026 [Электронный ресурс] / GSMA. – 2026. – Режим доступа : https://www.gsma.com/sotir/wp-content/plugins/plugin_gsma_sotir/reports/The-State-of-the-Industry-Report-2026_English.pdf

23. D. F. Runde U.S. Foreign Assistance in the Age of Strategic Competition [Электронный ресурс] / D. F. Runde – Center for Strategic and International Studies (CSIS). – Режим доступа : <https://www.csis.org/analysis/us-foreign-assistance-age-strategic-competition>

24. Pipa A. F. Applying the lessons of the Marshall Plan to U.S. global leadership today [Электронный ресурс] / Pipa A. F. – The Brookings Institution. – Режим доступа : <https://www.brookings.edu/articles/applying-the-lessons-of-the-marshall-plan-to-us-global-leadership-today/>

25. Millennium Challenge Corporation: Overview and Issues. CRS Report RL32427 [Электронный ресурс] / Congressional Research Service. – Режим доступа : https://www.congress.gov/crs_external_products/RL/PDF/RL32427/RL32427.89.pdf

26. Quirk P., Scott C. D. Maximizing US Foreign Aid for Strategic Competition [Электронный ресурс] / Quirk P., Scott C. D. – Atlantic Council. – Режим доступа : <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/maximizing-us-foreign-aid-for-strategic-competition/>

27. Checker N. A New Model for Economic Prosperity in Africa [Электронный ресурс] / Checker N. – U.S. Department of State. – 2026. – Режим доступа : <https://www.state.gov/releases/bureau-of-african-affairs/2026/04/a-new-model-for-economic-prosperity-in-africa>

28. Reddy R. K. China's Going Global Policy: A Prelude to the BRI [Электронный ресурс] / Reddy R. K. – Organization for Research on China and

Asia (ORCA). – Режим доступа : <https://orcasia.org/chinas-going-global-policy-a-prelude-to-the-bri>.

29. China Global Governance [Электронный ресурс] / Council on Foreign Relations (CFR). – Режим доступа : <https://www.cfr.org/china-global-governance/>.

30. Hillman J. Game of Loans: How China Bought Hambantota [Электронный ресурс] / Hillman J. – Center for Strategic and International Studies (CSIS). – 2018. – Режим доступа : <https://www.csis.org/analysis/game-loans-how-china-bought-hambantota>.

31. Wang C. China Belt and Road Initiative (BRI) Investment Report 2024 [Электронный ресурс] / Green Finance & Development Center. – 2024. – Режим доступа : <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2024/>.

32. UN Comtrade Database [Электронный ресурс] / United Nations. – Режим доступа : <https://comtradeplus.un.org>.

33. World Development Indicators [Электронный ресурс] / World Bank. – Режим доступа : <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>.

34. Chinese Loans to Africa (CLA) Database Data Download [Электронный ресурс] / Boston University Global Development Policy Center. – Режим доступа : <https://www.bu.edu/gdp/chinese-loans-to-africa-database-data-download/>.

35. Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock [Электронный ресурс] / United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). – Режим доступа : <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/dataviewer/US.FdiFlowsStock>.

36. AGOA Trade Data [Электронный ресурс] / AGOA.info. – Режим доступа : <https://agoa.info/data/trade.html>.

37. U.S. Foreign Assistance Data [Электронный ресурс] / ForeignAssistance.gov. – Режим доступа : <https://foreignassistance.gov/data>.

38. Sub-Saharan Africa Trade Data by Country [Электронный ресурс] / United States International Trade Commission (USITC). – Режим доступа : <https://dataweb.usitc.gov/trade-data-reports/sub-saharan-africa/trade-data/by-country>.

39. Anand S. Human Development Index: Methodology and Measurement. Occasional Paper No. 12 [Электронный ресурс] / Anand S., Sen A. K. – Human Development Report Office (UNDP), 1994. – Режим доступа : <https://hdr.undp.org/system/files/documents/oc12.pdf>.

40. Technical notes. Human Development Report 2021/2022 [Электронный ресурс] / United Nations Development Programme (UNDP). – 2022. – Режим доступа : https://hdr.undp.org/sites/default/files/2021-22_HDR/hdr2021-22_technical_notes.pdf.

41. Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide [Электронный ресурс] / Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). – 2008. – Режим доступа : https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2008/08/handbook-on-constructing-composite-indicators-methodology-and-user-guide_g1gh9301/9789264043466-en.pdf.
42. Chinese Loans to Africa (CLA) Database [Электронный ресурс] / Boston University Global Development Policy Center. – Режим доступа : <https://www.bu.edu/gdp/chinese-loans-to-africa-database/>.
43. China Global Investment Tracker (CGIT) [Электронный ресурс] / American Enterprise Institute. – Режим доступа : <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>.
44. Mahao S. China-Egypt TEDA Suez Economic and Trade Cooperation Zone [Электронный ресурс] / Mahao S. – Public Eye News. – 2023. – Режим доступа : <https://publiceyenews.com/2023/09/12/china-egypt-teda-suez-economic-and-trade-cooperation-zone/>.
45. M. Yue China-Africa Economic Bulletin, 2026 Edition [Электронный ресурс] / M. Yue – Boston University Global Development Policy Center. – 2026. – Режим доступа : <https://www.bu.edu/gdp/2026/05/20/what-new-data-reveals-about-china-africa-economic-ties/>.
46. Horn S. China as an International Lender of Last Resort. Working Paper No. 124 [Электронный ресурс] / Horn S., Parks B. C., Reinhart C. M., Trebesch C. – AidData, 2023. – Режим доступа : https://docs.aiddata.org/ad4/pdfs/WPS124_China_as_an_International_Lender_of_Last_Resort.pdf.
47. African Growth and Opportunity Act (AGOA) [Электронный ресурс] / Office of the United States Trade Representative (USTR). – Режим доступа : <https://ustr.gov/issue-areas/trade-development/preference-programs/african-growth-and-opportunity-act-agoa>
48. U.S. Imports under the African Growth and Opportunity Act (AGOA) [Электронный ресурс] / Office of the United States Trade Representative (USTR). – 2023. – Режим доступа : https://ustr.gov/sites/default/files/AGOA%20Trade%20Fact%20Sheet_final.pdf.
49. Prosper Africa [Электронный ресурс] / U.S.-Africa Trade Commission. – Режим доступа : <https://www.usafricatrade.org/prosper-africa-2/>.
50. Microsoft and G42 announce \$1 billion comprehensive digital ecosystem initiative for Kenya [Электронный ресурс] / Microsoft. – 2024. – Режим доступа : <https://news.microsoft.com/source/2024/05/22/microsoft-and-g42-announce-1-billion-comprehensive-digital-ecosystem-initiative-for-kenya/?msocid=0621b8bb9de664ea208daff49cad651a>.

51. Makungu C. Angola and US Sign Financing Agreements for Lobito Corridor Development [Электронный ресурс] / Makungu C. – Angolan Mining Oil & Gas. – 2024. – Режим доступа : <https://angolanminingoilandgas.com/angola-and-us-sign-financing-agreements-for-lobito-corridor-development/#:~:text=Angola%20and%20the%20United%20States%20of%20America%20inked,of%20the%20Global%20Investment%20and%20Infrastructure%20Partnership%20%28PGI%29.>
52. Manufacturing, value added (% of GDP) [Электронный ресурс] / World Bank Open Data. – Режим доступа : <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS?locations=ZG>
53. Mbaku J. M. The controversy over the Grand Ethiopian Renaissance Dam [Электронный ресурс] / Mbaku J. M. – The Brookings Institution, 2020. – Режим доступа : <https://www.brookings.edu/articles/the-controversy-over-the-grand-ethiopian-renaissance-dam/>.
54. Grand Ethiopian Renaissance Dam: how Africa's largest hydropower project Is powering Ethiopia's future [Электронный ресурс] / International Water Power. – 2026. – Режим доступа : <https://www.waterpowermagazine.com/analysis/grand-ethiopian-renaissance-dam-how-africas-largest-hydropower-project-is-powering-ethiopias-future/?cf-view>.
55. The Addis Ababa-Djibouti Railway at Eight Years: China's Infrastructure Legacy and Regional Economic Transformation [Электронный ресурс] – ANSPI – 2026. – Режим доступа : <https://anspistrategist.org/the-addis-ababa-djibouti-railway-at-eight-years-chinas-infrastructure-legacy-and-regional-economic-transformation/>.
56. Pollard M., Kleidon P. How China is Building Ethiopia's Infrastructure [Электронный ресурс] / Pollard M., Kleidon P. – The National Interest, 2026. – Режим доступа : <https://nationalinterest.org/feature/how-china-is-building-ethiopias-infrastructure>.
57. Vines A. China's Southern Africa debt deals reveal a wider plan [Электронный ресурс] / Vines A. – Chatham House, 2020. – Режим доступа : <https://www.chathamhouse.org/2020/12/chinas-southern-africa-debt-deals-reveal-wider-plan>.
58. AfDB affirms its support for Power Africa, with a commitment of more than US \$600 million [Электронный ресурс] / African Development Bank Group. – 2014. – Режим доступа : <https://www.afdb.org/en/news-and-events/afdb-affirms-its-support-for-power-africa-with-a-commitment-of-more-than-us-600-million-12825>.
59. Public Information Summary: Twigg Exploration and Mining, Limitada (Project 9000105358) [Электронный ресурс] / U.S. International Development Finance Corporation (DFC). – 2023. – Режим доступа : <https://www.dfc.gov/sites/default/files/media/documents/9000105358.pdf>.

60. DFC Opens Pathway to Secure Strategic Equity Interest in Syrah, Owner of the Balama Graphite Mine and Vidalia Anode Plant, to Advance U.S. Critical Mineral Priorities [Электронный ресурс] / U.S. International Development Finance Corporation (DFC). – 2026. – Режим доступа : <https://www.dfc.gov/media/press-releases/dfc-opens-pathway-secure-strategic-equity-interest-syrah-owner-balama-graphite>.

61. Republic of Mozambique: Selected Issues [Электронный ресурс] / International Monetary Fund. – 2026. – Режим доступа : <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2026/02/19/republic-of-mozambique-selected-issues-574055>.

62. Vines A., Vandome C. Mozambique and the voluntary principles on security and human rights: security, business and human rights [Электронный ресурс] / Vines A., Vandome C. – Chatham House, 2021. – Режим доступа : <https://www.chathamhouse.org/2021/11/mozambique-and-voluntary-principles-security-and-human-rights/security-business-and-human>.

63. Mozambique: TotalEnergies declares force majeure on the Mozambique LNG project [Электронный ресурс] / TotalEnergies. – 2021. – Режим доступа : <https://totalenergies.com/news/press-releases/total-declares-force-majeure-mozambique-lng-project>

ЗГОДА здобувачки освіти Державного університету економіки і технологій
про перевірку кваліфікаційної роботи на прояви академічного плагіату
та розміщення в Репозитарії ДУЕТ

Я, **Воробйова Марія Олегівна**, підтримую політику Державного університету економіки і технологій з академічної доброчесності і відкритого доступу. Стверджую, що кваліфікаційна бакалаврська робота **«Економічна дипломатія США та Китаю в Африці: можливості та ризики»** виконана самостійно та не містить академічного плагіату. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Державного університету економіки і технологій ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення норм академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Також я поінформована, що відповідно до пункту 5.8 «Положення про Репозитарій (електронну базу даних) Державного університету економіки і технологій» згадана робота буде розміщена в Електронному архіві Університету (Репозитарії ДУЕТ) та ознайомена з умовами такого розміщення.

08.06.2026

Воробйова М.О.